

תמונת מצב חברתית 2015

שלמה סבירסקי • אתי קונור-אטיאס • רתם זלינגר

ת.ד. 36529, תל אביב 6136401
 טלפון: 03-5608871
 פקס: 03-5602205
www.adva.org
contact@adva.org

דו"ח זה הוכן הודות לסיוע של
MAZON: A Jewish Response to Hunger

מרכז אדוה נתמך על-ידי

הקרן החדשה לישראל

Kathryn Ames Foundation

Jacob & Hilda Blaustein Foundation

Heinrich Boell Foundation

Dafna Fund

CORDAID

Friedrich Ebert Stiftung

Hadassah Foundation

Jewish Women's Foundation of Metropolitan Chicago

Israel Delegation of the European Commission

Rosa Luxemburg Foundation

MAZON: A Jewish Response to Hunger

Tikkun Olam Women's Foundation

Women's Amutot of the Greater Miami Jewish Federation

Zabar Family Foundation

הוועד המנהל

פרופ' יוסי דהאן, יו"ר

גילברט פינקל (מ.א.), גזברית

פרופ' איסמעיל אבו סעד

ד"ר ניצה ברקוביץ

פרופ' אורן יפתחאל

פרופ' יוברט לו-יון

פרופ' ריקי סויה

ד"ר יצחק ספורטא

פרופ' דני פילק

פרופ' רחל קלוש

פרופ' אורי רם

ועדת הביקורת

רותי גור

חנה לנגר

צוות

מנהלת: ברברה סבירסקי

מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי

רכזת מחקר: אתי קונור-אטיאס

חוקרת: עו"ד נוגה דגן-בוזגלו

חוקרת: יעל חסון

רכזת פרויקטים לשוויון מגדרי: ולריה סייגלשיפר

רכזות קהילתיות: שירה פנחס ומיטל סטרול

חוקר ומנהל הדרכה: ירון הופמן-דישון

עוזרת מחקר: רתם זלינגר

מנהלת משרד ואחראית קשרי עיתונות: מירה אופנהיים

יועץ כספי: רועי מאור

פיתוח משאבים: אפרת יערי

בחזית הכלכלית-חברתית אין כל חדש

בחזית הכלכלית-החברתית של ישראל אין כל חדש.

השכר החציוני אינו משתנה מזה למעלה מעשור. שיעורם של העובדים הישראליים המועסקים בשכר נמוך – 22.1% (2013), הוא אחד הגבוהים בארצות ה-OECD (שכר נמוך: 2/3 השכר החציוני). כשליש מן העובדים הישראליים משתכרים לא יותר משכר מינימום. זאת בשעה שעלות השכר החודשי הממוצעת של מנכ"לי התאגידים הגדולים במשק עמדה ב-2014 על למעלה מ-400,000 ש"ח.

נתונים אלה משתקפים היטב באופן שבו מתחלקת עוגת ההכנסה הלאומית: בעשור האחרון (2004–2014), חלקם של המעסיקים בעוגת ההכנסה הלאומית גדל מ-14% ל-17%, בעוד שחלקם של העובדים ירד מ-61% ל-57%.

העושר גדל: סך הנכסים הפיננסיים שבידי הציבור עמד בשנת 2014 על 3,259 מיליארד ש"ח – סכום הגדול פי 2.2 מזה שנרשם בשנת 2000. בישראל אין מידע על התפלגותו של סכום זה לפי עשירונים, אך אין ספק שהביטוי "בידי הציבור" רחוק מלתאר את המצב: מן

הידוע בארצות אחרות, סביר להניח כי הנתח העיקרי מצוי בידי העשירון העליון ובפרט בידי המאון העליון.¹

בעוד העושר גדל, העוני – 18.8% מהמשפחות – מסרב לחזור לרמתו בתחילת העשור הקודם – 17.5% בשנת 2000, ובוודאי שלא לרמתו בשנות ה-1980 – 11%-12%. שיעור העוני בישראל הוא מן הגבוהים בארצות ה-OECD.

ענפי כלכלה מעטים יחסית מספקים תעסוקה בשכר טוב: היי טק, פיננסים, עצמאים המספקים שירותים תאגידיים. תעסוקה בענפים אלה מחייבת לרוב השכלה גבוהה. אך רק מחצית מבני הנוער בישראל משיגים תעודת בגרות ורק 29.1% מבני הנוער שהיו בני 17 ב-2006 הגיעו להשכלה גבוהה עד 2014.

נתונים אלה קוראים לממשלה מעורבת ופעלתנית. שהרי הממשלה היא מעסיקה גדולה כשלעצמה והיא גם אחראית על החינוך וההשכלה הגבוהה. אלא שממשלות ישראל דווקא משתדלות לצמצם את פעילותן הכלכלית-חברתית כדי לפנות את הזירה לטובת המגזר העסקי. אם בעשורים הראשונים

לאחר 1948 היתה המדינה השחקן הכלכלי והחברתי הראשי – פיתוח כלכלי, תעסוקה, קליטת עלייה, דיור, חינוך – הרי שבעשורים האחרונים היא מתאמצת לצמצם את פעילויותיה ולקצץ בתקציביה. התוצאה היא הירדלות והצטמקות השירותים החברתיים שהמדינה מספקת: שירותי חינוך, השכלה גבוהה, בריאות, רווחה וביטחון סוציאלי. ההוצאה הממשלתית (כולל רשויות מקומיות) הכוללת ב-2014, שעמדה על 41.2% תמ"ג, נמוכה מזו של מרבית ארצות מערב אירופה ומציבה את ישראל מתחת למוצע של כלל ארצות ה-OECD.

זאת ועוד: סדר היום של ממשלות ישראל מעוצב בראש ובראשונה על ידי הסכסוך הישראלי-פלסטיני, והסדר מדיני אינו נראה באופן ממשלות ישראל אינן פנויות לפתח תכניות ארוכות טווח להעלאת שיעור הזכאות לתעודת בגרות, להגדלת אוכלוסיית הסטודנטים או להרחבת גבולותיה של "אומת הסטארט-אפ" אל מעבר לגבולותיה של "מדינת תל אביב".

הצמיחה תענה על הכל?

מאז תום האינתיפאדה השנייה, המשק הישראלי צמח בשיעורים גבוהים מאלה של מערב אירופה: בין 2000 ל-2014 גדל התמ"ג שלנו, בשיעור ממוצע של 3.3% בשנה, בהשוואה ל-1.6% בלבד במדינות ה-OECD.² צפוי היה, אם כן, כי הדבר ישתקף במצבם הכלכלי של כלל הישראלים.

אלא שהשכר החציוני, זה שמחצית הישראלים משתכרים פחות ממנו ומחצית משתכרים יותר ממנו, כמעט ואינו משתנה.

צמיחה כשלעצמה אין בה כדי להבטיח חלוקה הוגנת של הפירות. לשם כך דרושה מדיניות חברתית הולמת.

אינתיפאדה: מאז האינתיפאדה השנייה נרשמו העימותים הבאים ברצועת עזה: מבצע ימי תשובה (2004), מבצע קשת בענן (2004), מבצע גשם ראשון (2005), מבצע גשמי קיץ (2006), מבצע "חורף חם" (2008), מבצע "עופרת יצוקה" (2008-2009), מבצע "עמוד ענן" (2012) ומבצע "צוק איתן" (2014). השלכותיו הכלכליות הישירות של כל אחד ממבצעים אלה הן אמנם מוגבלות, אך השפעתם המצטברת היא פגיעה מתמשכת בקבוצות אוכלוסייה ובחבלי ארץ ויצירת אווירה של חוסר יציבות.

שנית, צמיחה כשלעצמה אינה מבטיחה חלוקה שוויונית של פירותיה.

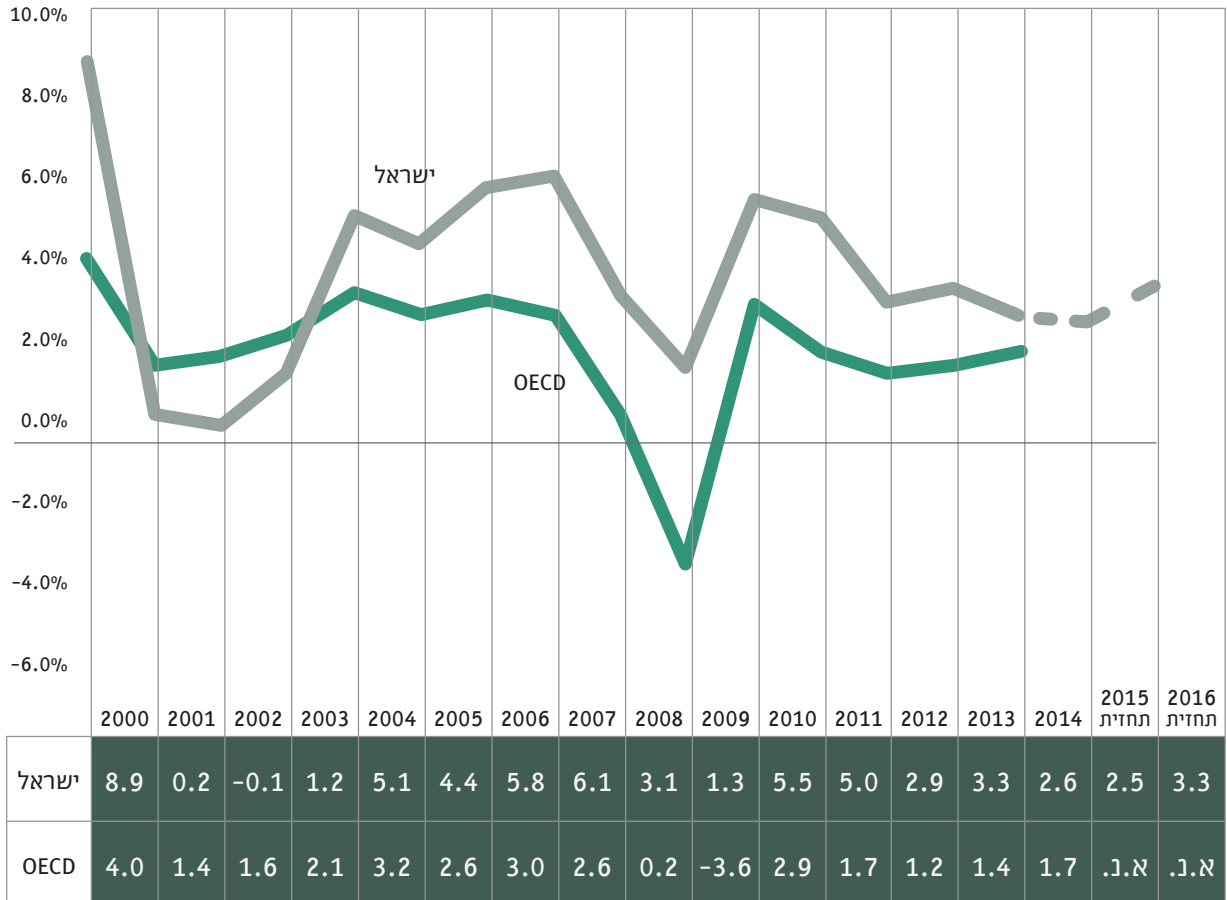
התגובה השגורה בפי ראשי המדינה לנתונים המוצגים להלן היא: צמיחה, צמיחה ועוד צמיחה. זו איננה תגובה מספקת.

ראשית, הצמיחה של ישראל אינה יציבה לאורך זמן.

בעוד ששאר המדינות חשופות למשברים כלכליים כלל-עולמיים כדוגמת זה של 2008, ישראל חשופה גם למשברים הנובעים מן העימותים האלימים התכופים עם הפלסטינים. התרשים שלהלן מעלה כי בשנים שחלפו מאז תחילת המאה הנוכחית, בעוד ששאר מדינות נפגעו מן המשבר הפיננסי של 2008, כלכלת ישראל נפגעה גם ממשבר האינתיפאדה השנייה. ולא רק אותה

הצמיחה בישראל ובמדינות ה-OECD, 2014-2000 ותחזית לשנים 2015-2016

באחוזים

הכנסה חציונית לשכירה, 2014-2003

בש"ח, במחירים קבועים לשנת 2014

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	סדרה חדשה			2015 תחזית	2016 תחזית
													2012	2013	2014		
הכנסה חציונית בש"ח	1.א	1.א	1.א	6,263	6,385	6,272	6,451	6,809	6,576	6,486	6,468	6,380	6,398	6,604	6,707	1.א	1.א

הערה: הנתון עבור ישראל לשנת 2015 הינו אומדן של הלמ"ס שהתפרסם ב-18.10.2015. הנתון לשנת 2016 הינו תחזית של בנק ישראל.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות והוצאות, שנים שונות; הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הלמ"ס, הדעה לעיתונות, "אומדנים מוקדמים לחשבונות הלאומיים לשנת 2015", 18.10.2015; בנק ישראל, תחזית מקרו כלכלית של חטיבת המחקר, 24.9.2015. נתוני ה-OECD מתוך: www.data.worldbank.org

הצמיחה התנתקה מן השכר

העובדים במשק אלא הופנו למקורות אחרים³.

ללא מדיניות חברתית הולמת, פירות הצמיחה, האמורים לפי הטענה הנפוצה לחלחל כלפי מטה, מחלחלים דווקא כלפי מעלה.

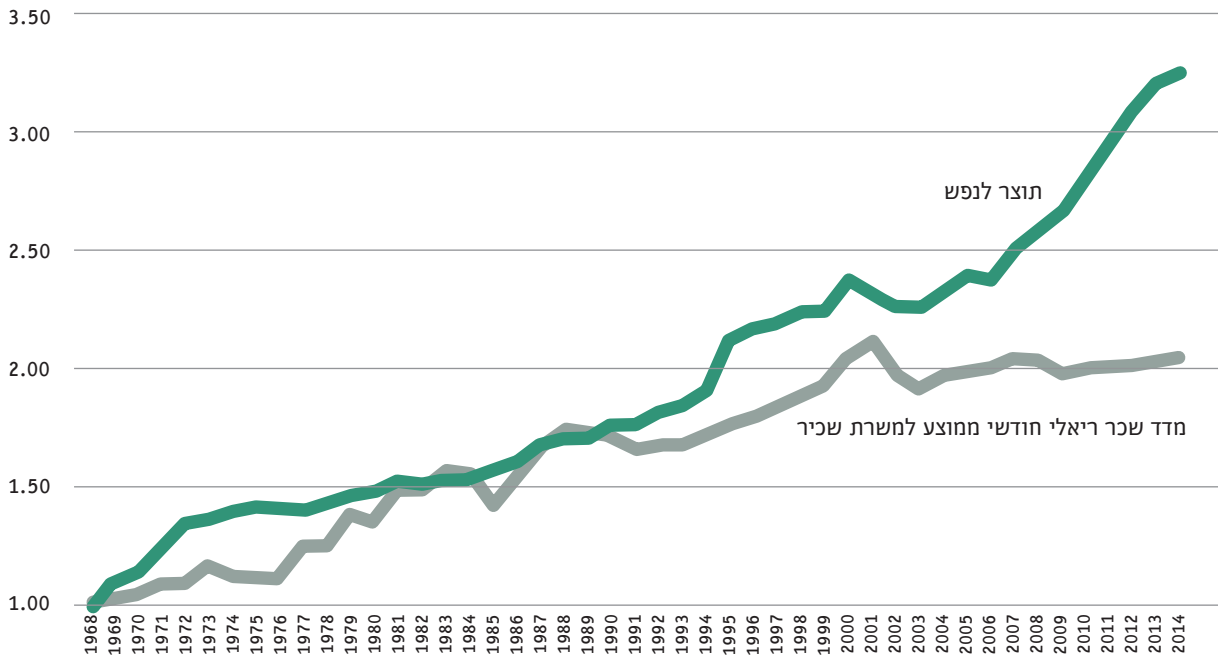
הריאלי (השכר הממוצע) של הישראלים "ואולם, בעוד שמתחילת שנות ה-90 עד בערך שנת 2000 עלה השכר במקביל לעלייה בתמ"ג לנפש, גם אם בשיעור נמוך יותר, מ-2000 הוא נותר ריאלי ללא שינוי. המשמעות היא שפירות הצמיחה לא הגיעו (בממוצע) לידי

מזה קרוב לשלושה עשורים, השכר הולך ומתנתק מן הצמיחה.

לפי נתונים של המוסד לביטוח לאומי, בשני העשורים שבין 1968 ל-1988, הצמיחה - גידול בתמ"ג לנפש - אכן היתה מלווה בעלייה מקבילה של השכר

הצמיחה לנפש והשכר הריאלי, 1968-2014

באחוזים

מקורות: המוסד לביטוח לאומי, מירי אנדבלד ואורן הדר, התמורה לעבודה ותרומוה לחילוף מעוני: ישראל בראייה בינלאומית, דצמבר 2014. הנתונים לשנים 2013-2014 נמסרו לנו על ידי אנף מחקר כלכלי, מינהל המחקר והתכנון במוסד לביטוח לאומי.

העושר כן גדל

עשירונים או חמישונים. מן הידוע בארצות אחרות, סביר להניח שגם אצלנו מחזיק העשירון העליון, ובעיקר המאון העליון בנתח גדול מאוד של נכסים אלה.⁴

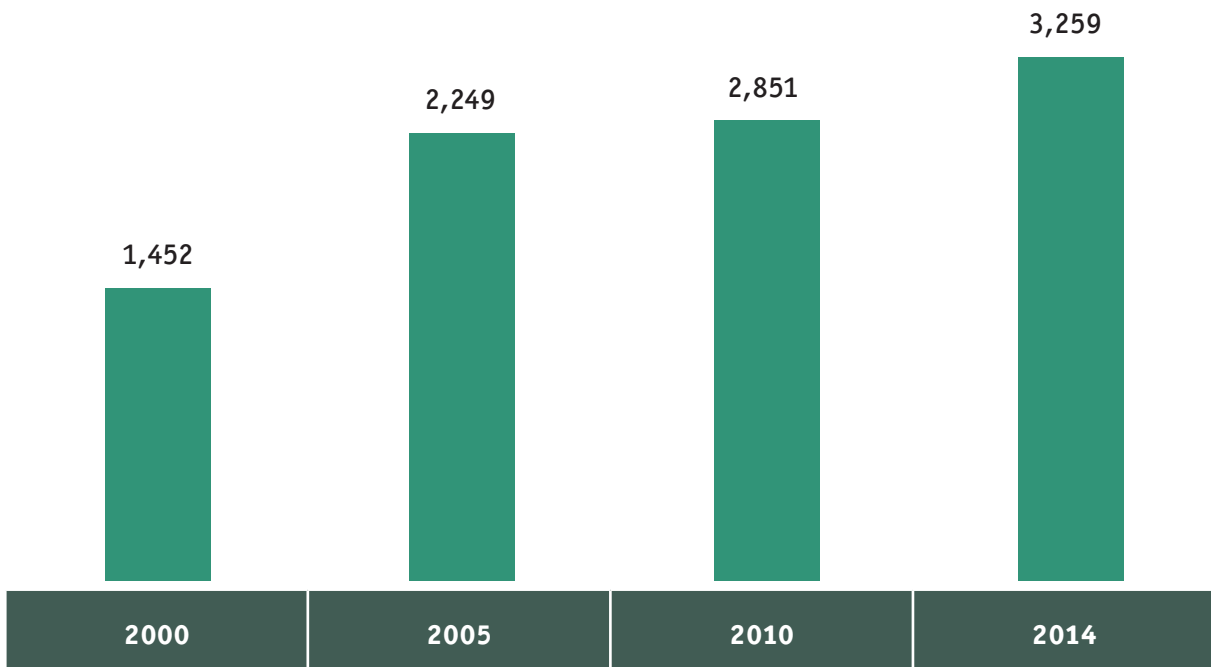
ל-2014 גדלו נכסים אלה בלמעלה מפי שניים, מ-1,452 מיליארד ש"ח ל-3,259 מיליארד ש"ח (במחירי 2014).

בישראל אין מפרסמים נתונים על התפלגותם של נכסים אלה לפי

בעוד שהשכר לא עלה, העושר בישראל גדל. אפשר ללמוד על כך מן הגידול במה שקרוי "נכסים כספיים שבידי הציבור" (פקדונות בנק, ניירות ערך, חסכון פנסיוני וביטוח חיים). בין 2000

נכסים כספיים שבידי הציבור, 2014-2000

במיליארדי ש"ח, במחירי 2014

הערה: הציבור: פרטים ותאגידיים, כולל משקי בית, פירמות ומוסדות לאומיים. לא כולל ממשלה, בנק ישראל, בנקים מסחריים, בנקים למשכנתאות והשקעות תושבי חוץ.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות.

שכר המנהלים הבכירים התנתק משכרם של כלל הישראלים

עלות השכר השנתית הממוצעת של חמשת נושאי המשרות הבכירות בחברות אלה עמדה על 3.64 מיליון ש"ח, או 303 אלף ש"ח בחודש.

בשנת 2014, עלות השכר הממוצעת של חמשת נושאי המשרות הבכירות בתאגידים הנ"ל היתה גבוהה פי 32 מן השכר הממוצע במשק (9,373 ש"ח, עובדים ישראליים בלבד) ופי 70 משכר המינימום באותה שנה (4,300 ש"ח).

שפורסמו והם מתייחסים לשנת 2014. עלות השכר של המנכ"לים של 100 החברות הגדולות ביותר שמניותיהן נסחרות בבורסה התל אביבית (מדד "תל אביב 100") עמדה ב-2014, בממוצע, על סכום שנתי כולל של 5.01 מיליון ש"ח, או 417 אלף ש"ח בחודש. סכום זה מייצג ירידה לעומת 2013, אך הוא עדיין דמיוני עבור הרוב המוחלט של הישראלים.

בעוד שהשכר החציוני כמעט ולא השתנה, שכרם של מנהלי התאגידים הגדולים עלה מאוד.

אנו יודעים על שכר זה הודות לחוק המחייב את התאגידים שמניותיהם נסחרות בבורסה לפרסם את השכר של חמשת מקבלי השכר הגבוה ביותר בתאגיד. על שכרם של תאגידים שאינם נסחרים בבורסה אין אנו יודעים דבר. הנתונים שלהלן הם המעודכנים ביותר

עלות שכר חודשי של מנהלים בחברות הנסחרות במדד "תל אביב 100", 2011-2014

באלפי ש"ח, במחירי 2014

בכיר ב-"תל אביב 100"				מנכ"ל				
2014	2013	2012	2011	2014	2013	2012	2011	
303	332	293	351	417	515	384	555	עלות שכר חודשי ממוצעת
166	173	171	166	212	232	219	227	שכר ו/או דמי ניהול
92	90	90	109	169	164	124	191	מענקים
90	97	83	128	119	166	130	253	תשלום מבוסס מניות
35	32	21	38	9	54	10	28	אחר

הערות:

1. בכיר ב-"תל אביב 100" - ממוצע חמשת בעלי השכר הגבוה בחברה.
2. הנתונים הכספיים המוצגים לעיל נלקחו מתוך הדוחות הכספיים של החברות הנסחרות במדד "תל אביב 100". הנתונים מתפרסמים מוכח תקנה 21 של הרשות לניירות ערך: תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה.
3. מניתוח הדוחות הכספיים עולה, כי ישנם מקרים בהם בעלי התפקיד הבכיר בחברה אינם נמנים עם חמשת בעלי התגמולים הגבוהים מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה או בתאגיד שבשליטתה.
4. הנתונים הינם קלנדריות (2011-2014) ולמועסקים במשרה מלאה (100%). בכירים שצויין עבורם כי הם מועסקים במשרה חלקית, שכרם תוקן באופן יחסי למשרה מלאה.
5. מרכיבי השכר הם: שכר כולל הפרשות סוציאליות; מענקים (בנוס); תשלום מבוסס מניות ואחר.
6. עבור חלק מנושאי המשרה השכר ניתן באמצעות דמי ניהול.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך אתר האינטרנט של הרשות לניירות ערך, לשנים 2011-2014.

הנתונים המוצגים בעמוד זה עובדו ונחתו על ידי הכלכלנית ור"ח ספא סבאח אגבאריה.

שיעור המשתכרים שכר מינימום ומטה לא השתנה; שיעור המשתכרים מעל השכר הממוצע עלה במעט

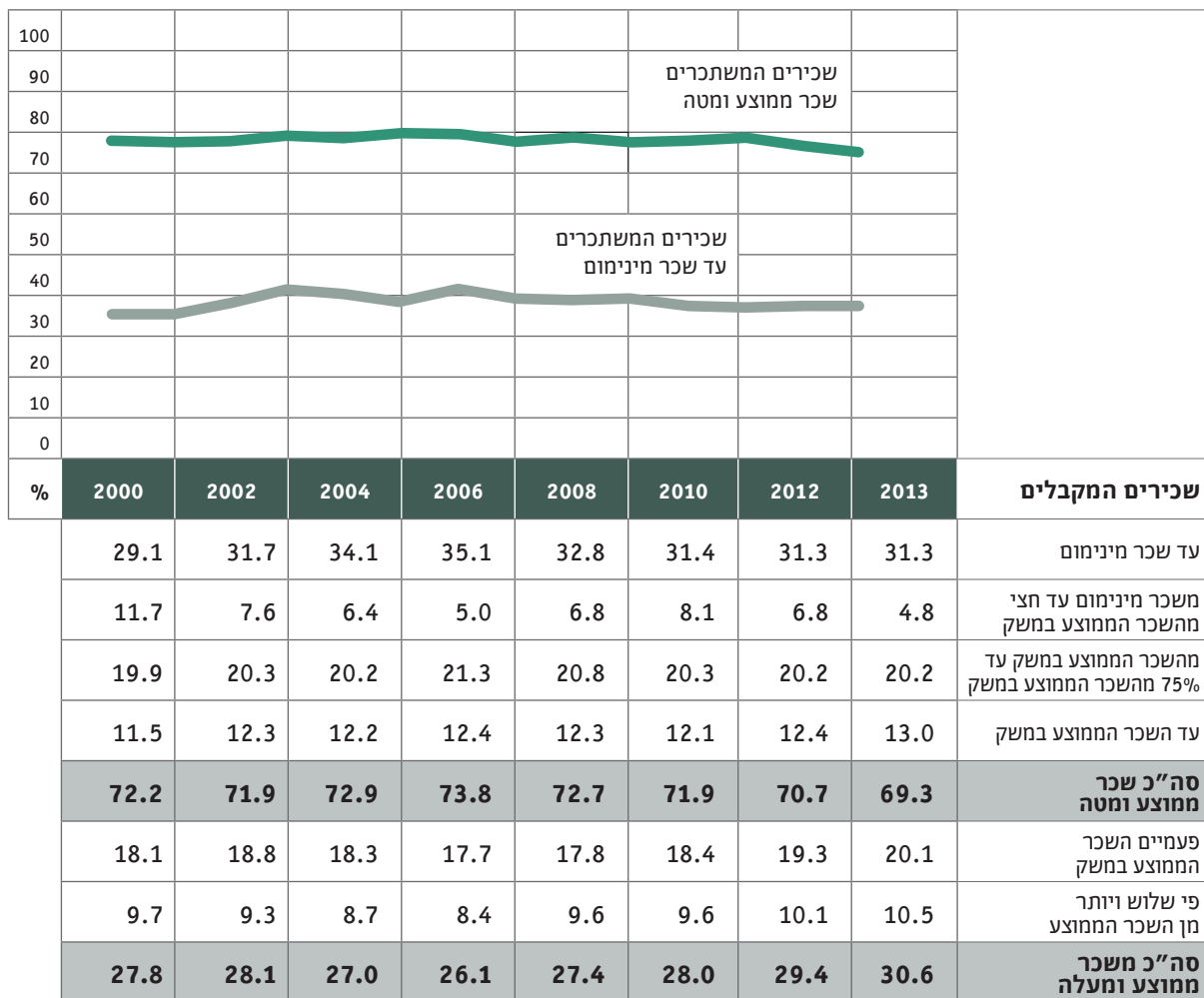
שיפור נרשם בחלק העליון של הטבלה, כאשר שיעור המשתכרים שכר ממוצע ומעלה חצה, לראשונה מאז שנת 2000, את קו שלושים האחוזים. אך יש לזכור כי ב-2012 שינה הלמ"ס את מתכונת סקר הוצאות המשפחה, שעליו, בין השאר, מסתמך המוסד לביטוח לאומי לקביעת דרגות השכר.

בתקופת המשבר הכלכלי של האינתיפאדה השנייה גדל שיעור המשתכרים עד שכר מינימום: בשנת 2002, שיעורם עמד על 31.7% מכלל השכירים וב-2003 הוא עלה ל-35.4%. מאז 2010 שומר שיעור המשתכרים שכר מינימום ומטה על יציבות: ב-2013 הוא עמד על 31.3%.

המוסד לביטוח לאומי מפרסם נתונים על שכר השכירים לפי שלוש רמות: עד שכר מינימום, עד השכר הממוצע ומעל השכר הממוצע. למרבה הצער, נתונים אלה מתפרסמים באיחור של שנתיים.

התפלגות השכירים בישראל, לפי רמת שכר, 2000-2013

באחוזים

הערות:

1. השכר הממוצע לעובד/ת/שכיר/ה לחודש עבודה עמד ב-2013 על 9,708 ש"ח, במחירים שוטפים.
2. שכר המינימום באותה שנה עמד על 4,300 ש"ח.
3. הנתונים של המוסד לביטוח לאומי לשנת 2014 עדיין לא התפרסמו.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך המוסד לביטוח לאומי, ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים שונים, שנים שונות.

בסולם השכר הנמוך, ישראל במקום גבוה

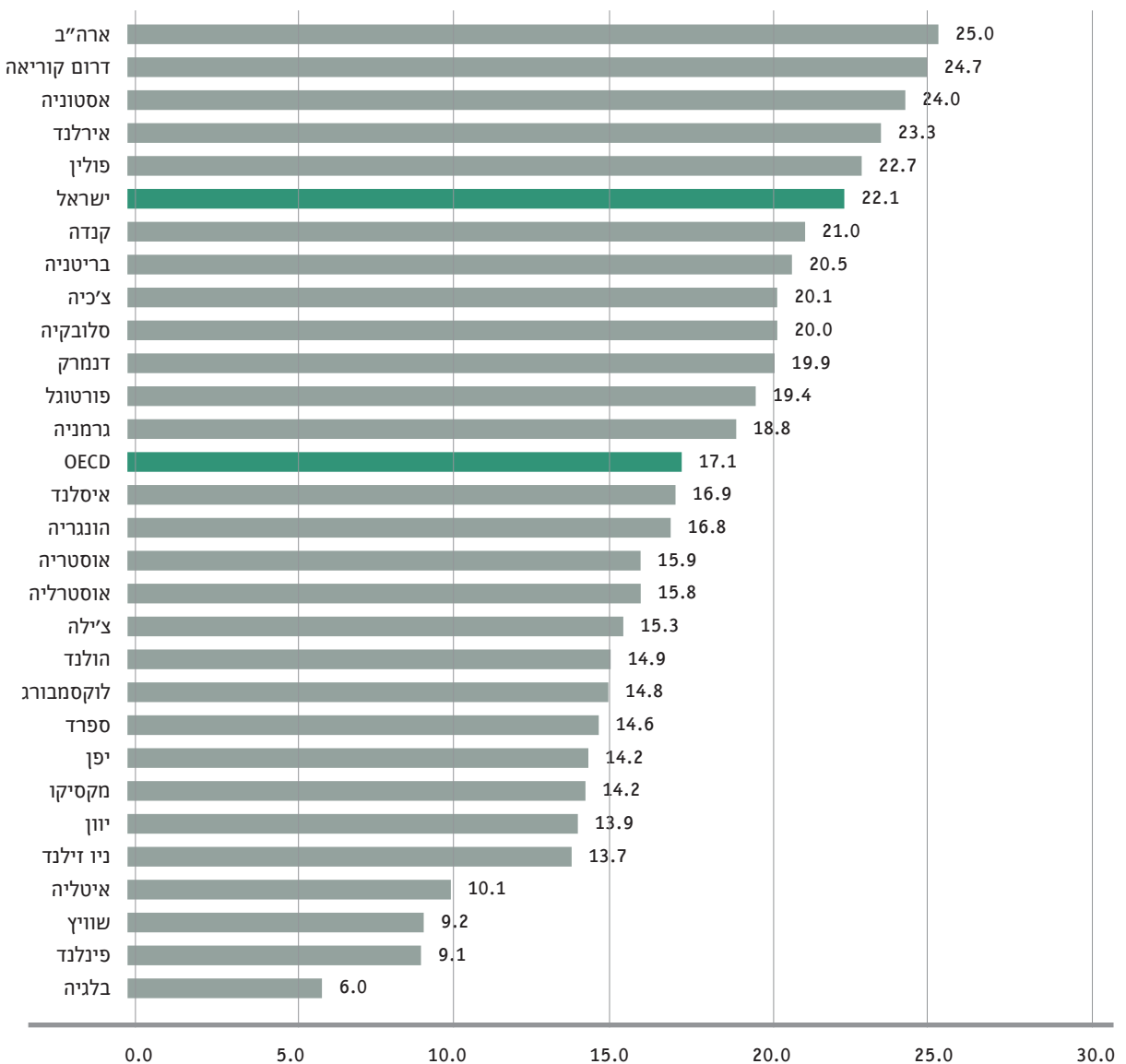
בהשוואה בינלאומית זו, ישראל "מצטיינת": ב-2013, 22.1% מן השכירים בישראל קיבלו שכר נמוך - אחד השיעורים הגבוהים בארגון ה-OECD.

שכר נמוך, כאשר שכר נמוך מוגדר כשכר שאינו עולה על שני-שלישים של השכר החציוני במשק.

ארגון ה-OECD מספק לנו מבט השוואתי על הדרגות הנמוכות של סולם השכר בישראל. הארגון מפרסם מדי שנה את שיעור העובדים והעובדות המקבלים

שיעור השכירים המשתכרים שכר נמוך, 2013

באחוזים

הערה: שכירים המשתכרים שכר נמוך - שכירים המשתכרים פחות משני שלישי של השכר החציוני. מקור: OECD Employment Outlook 2015, table O, p. 290.

פערי השכר בין גברים ונשים יציבים

הפער המגדרי קטן יותר כאשר בוחרים את השכר לשעה. השכר הממוצע לשעה של נשים עמד על 83.7% מהשכר לשעה של גברים.

ישראל אינה יוצאת דופן בכל הנוגע לפערי שכר מגדריים. בהשוואה בינלאומית של שכר לשעה, ישראל, עם פער של 16.3% בין שכר הגברים לשכר הנשים, ניצבת באמצע בין ארצות שבהן הפער עומד על יותר מ-20% ובין ארצות שבהן הפער נמוך מ-10%.

לקוחים מסקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה. החלטנו לכלול אותם כאן כיוון שמוקד העניין פה הוא הפערים בין גברים לנשים ולא דווקא גובה ההכנסה. אנו מציגים כאן שני נתוני שכר: שכר לחודש ושכר לשעה.

הפער המגדרי גדול במיוחד בשכר לחודש. יש לכך שני הסברים עיקריים: האחד הוא הבידול השורר בשוק העבודה בין עיסוקים גבריים לעיסוקים נשיים שבהם השכר נמוך יותר⁵; השני הוא שנשים רבות עובדות במשרות חלקיות ו/או זמניות. ב-2014, השכר הממוצע לחודש של נשים עמד על 66.9% מהשכר הממוצע של גברים.

בדרגים הנמוכים של סולם השכר, ייצוגן של נשים, על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי, גבוה מזה של גברים: ב-2013, 32.5% מכלל השכירות השתכרו עד שכר המינימום, בהשוואה ל-18.1% מהשכירים. ובסך הכל, 74.2% מכלל השכירות השתכרו שכר ממוצע ומטה, בהשוואה ל-57.7% מן השכירים.

נתונים אלה מבליטים היטב את פערי השכר בין גברים ונשים בישראל. הפערים יציבים ביותר, הגם שבשנים האחרונות נרשם צמצום.

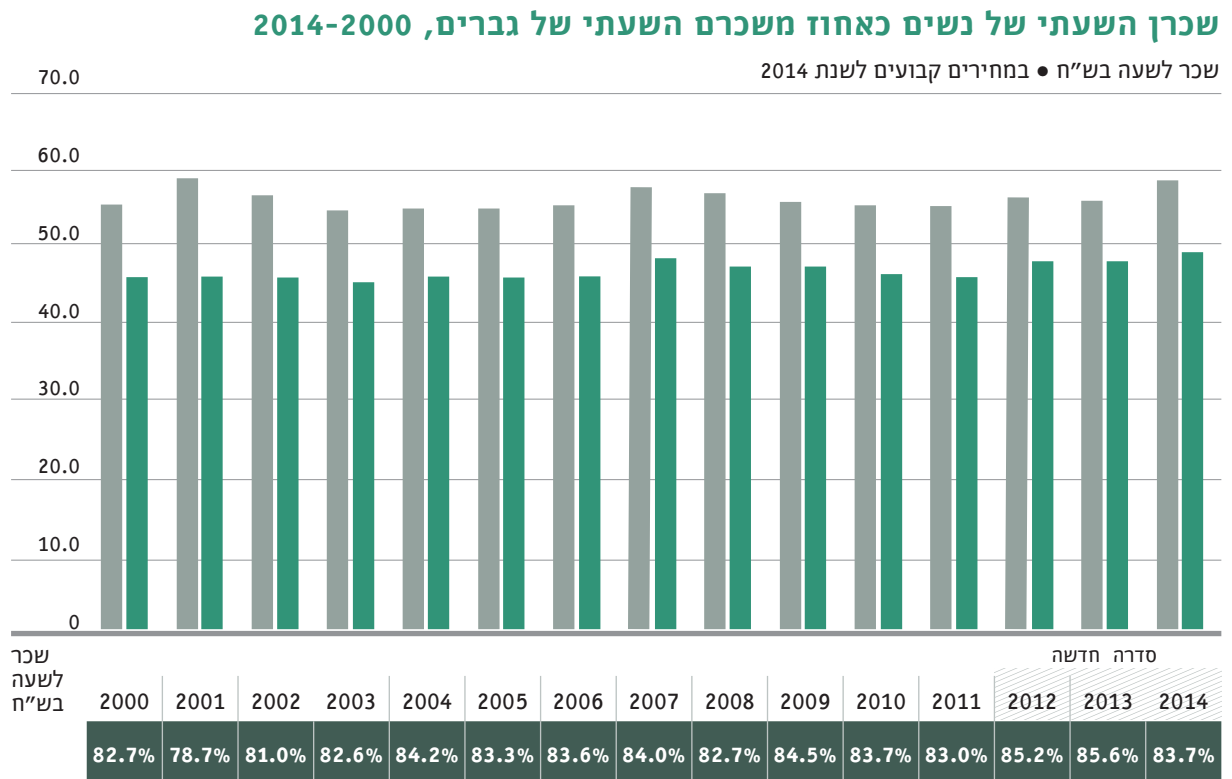
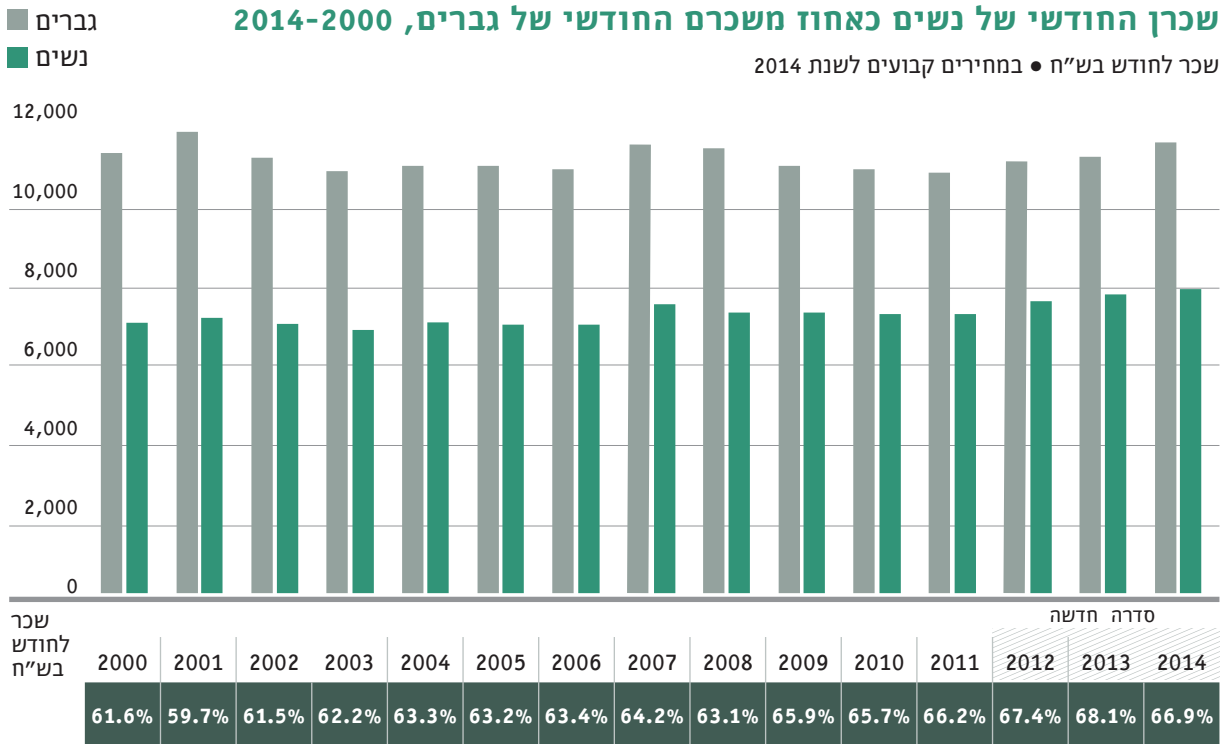
בעמוד 12 להלן מוצגים נתוני שכר לחודש ושכר לשעה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. נציין כי הנתונים מהשנים 2012-2014, שנתקבלו מן ה"למ"ס,

קבוצות שכר, לפי מגדר, 2013

באחוזים, בממוצע לחודש עבודה

שכירות	שכירים	
32.5	18.1	עד שכר מינימום
6.2	5.0	משכר מינימום עד 50% השכר הממוצע
22.0	19.9	מ-51% עד 75% מהשכר הממוצע
13.5	14.7	מ-76% עד השכר הממוצע
74.2	57.7	שכר ממוצע ומטה
19.9	25.1	מ-1 עד 2 פעמים השכר הממוצע
4.2	9.8	מ-2 עד 3 פעמים השכר הממוצע
1.1	4.1	מ-3 עד 4 פעמים השכר הממוצע
0.6	3.0	מ-4 עד 5 פעמים השכר הממוצע
0.1	0.2	יותר מ-5 פעמים השכר הממוצע

מקור: המוסד לביטוח לאומי, ממוצעי שכר והכנסות מעבודה לפי יישוב ומשתנים כלכליים שונים, 2013, מרק רוזנברג, אוקטובר 2015.

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי הכנסות, שנים שונות; הנתון לשנת 2014 התקבל מנף צריכה וכספים בלמ"ס, נובמבר 2015.

פערי שכר לשעה בין גברים לנשים, ארצות נבחרות, 2013

באחוזים

הפער בין שכרן השעתי של נשים לשכרם השעתי של גברים, 2013	מדינה
15.0	יוון (2010)
14.4	אירלנד (2012)
14.4	לטביה
14.1	קנדה
13.5	בולגריה
13.3	ליטא
13.0	פורטוגל
10.6	ארה"ב (2011)
9.8	בלגיה
9.1	רומניה
8.6	לוקסמבורג
7.4	קרואטיה
7.3	איטליה
6.4	פולין
5.1	מלטה
3.8	טורקיה (2010)
3.2	סלובניה

הפער בין שכרן השעתי של נשים לשכרם השעתי של גברים, 2013	מדינה
29.9	אסטוניה
23.0	אוסטריה
22.1	צ'כיה
21.6	גרמניה
20.5	איסלנד
19.8	סלובקיה
19.7	בריטניה
19.3	ספרד
19.3	שווייץ
18.7	פינלנד
18.4	הונגריה
16.4	דנמרק
16.3	ישראל (2014)
16.0	הולנד
16.0	נורבגיה
15.8	קפריסין
15.2	שבדיה
15.1	צרפת

הערה: הנתון לישראל נלקח מתוך נתוני הלמ"ט לשנת 2014. מקורות: UNECE Statistical Database, December 2015; נתונים שהתקבלו מגף צריכה וכספים בלמ"ס, נובמבר 2015.

אשכנזים, מזרחים וערבים

ההכנסה החודשית של שכירים אשכנזים עמדה על 38% מעל ההכנסה החודשית הממוצעת של כלל השכירים. ההכנסה של מקביליהם המזרחים עמדה על 12% מעל הממוצע.

הנתונים שלהלן מתייחסים לשנים 2012-2014 והם לקוחים מסקר הוצאות משק הבית במתכונתו החדשה.

ב-2014, ההכנסה של השכירים הערבים היתה הנמוכה ביותר: 29% מתחת לממוצע.

פערי השכר בין יהודים לערבים ובין יהודים מזרחים (ילידי/ות ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה) ליהודים אשכנזים (ילידי/ות ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה) הם משמעותיים ביותר.

הכנסה חודשית משכר וממשכורת של שכירים, 2012-2014

אשכנזים, מזרחים, ערבים
הבסיס: שכירים - סך הכל = 100

שנה	שכירים סך הכל	אשכנזים: ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה	מזרחים: ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה	ערבים
2012	100	142	111	68
2013	100	132	111	67
2014	100	138	112	71

הערות:

- שכיר - כל נסקר/ת שהייתה לו הכנסה כלשהי משכר ומשכורת ב-3 החודשים שלפני ביקור הפוקד.
- שכר: תשלום תמורת עבודה שנעשתה בפרק זמן קצוב; משכורת: שכר קבוע של עובד שהוא מקבל בדרך כלל אחת לחודש.
- הכנסה משכר וממשכורת - הכנסות משכר עבודה של פרטים שכירים.
- הנתונים לשנים 2012-2014, שנתקבלו מן ה"למ"ס, לקוחים מסקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה.
- נתוני השכר של יהודים מזרחים ושל יהודים אשכנזים הם עבור הדור השני - ילידי ישראל שאביהם נולד באסיה-אפריקה או באירופה-אמריקה. יצוין כי בני/ות הדור השני הם עדיין קבוצת העובדים והעובדים הנדולה מבין שלושת הדורות. הנתונים עבור 2014 הם כדלקמן: דור ילידי חו"ל (הדור הראשון) - 766.5 אלף; דור ילידי ישראל שאביהם ילידי חו"ל (הדור השני) - 1,010.2 אלף; דור ילידי ישראל שאביהם ילידי ישראל (הדור השלישי) - 835.6 אלף. מתוך: ה"למ"ס, סקר הכנסות והוצאות של משקי בית לשנת 2014.

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך ה"למ"ס, סקרי הכנסות, שנים שונות; הנתון לשנת 2014 התקבל מנף צריכה וכספים בלמ"ס, נובמבר 2015.

פנסיה: אי שוויון גם בדור הבא של הקשישים

מזאת, ביטוח פנסיוני רווח בקרב עובדים ועובדות מן המעמד הבינוני והגבוה יותר מאשר בקרב מקביליהם בעלי השכר הנמוך, למרות שכיום יש חובה חוקית להפריש לפנסיה.

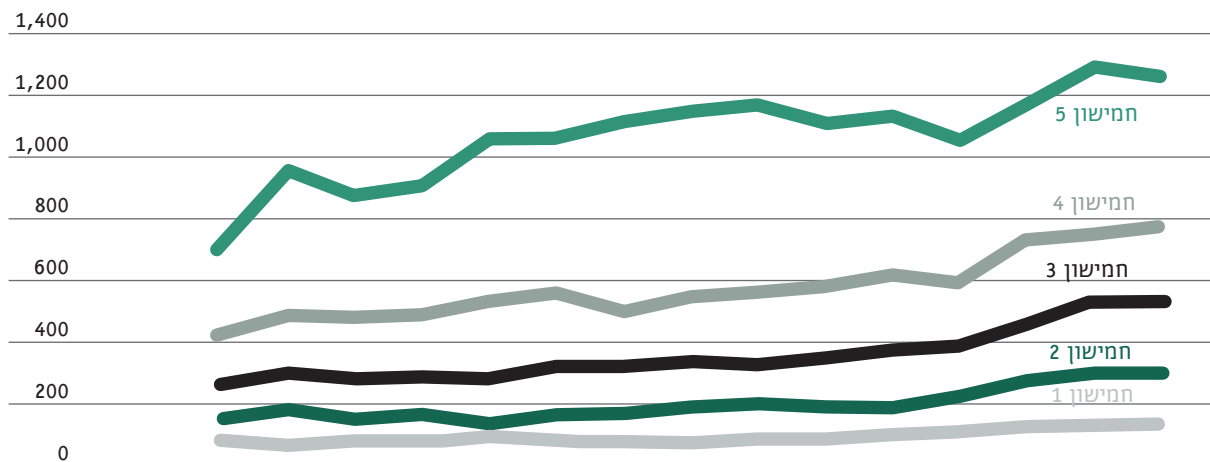
בהגיעם לגיל פרישה, רמת החיים של כל אחד מהם תהיה שונה לחלוטין.

יש לזכור כי הממוצע מאגד משקי־בית שבהם איש אינו מפריש לקרן פנסיה יחד עם משקי־בית שבהם כן מפרישים. יתרה

ב־2014, משק בית בחמישון העליון הפריש לפנסיה ולתגמולים סכום חודשי ממוצע של 1,224 ש"ח, פי 14 ממה שהפריש משק בית בחמישון התחתון – 89 ש"ח בממוצע.

הוצאה חודשית ממוצעת של משקי בית על קופות פנסיה ותגמולים, לפי חמישונים, 2014-2000

לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית • בש"ח • במחירי 2014

	סדרה חדשה							
	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014
חמישון 1	35	32	45	29	37	56	74	89
חמישון 2	112	107	93	124	155	136	230	252
חמישון 3	219	232	237	275	284	327	413	489
חמישון 4	386	438	493	452	518	574	685	729
חמישון 5	661	840	1,017	1,076	1,128	1,092	1,131	1,224

הערות:

1. חמישון - שני עשירונים.
 2. נתוני ההוצאה על קופות פנסיה ותגמולים למשק בית משנת 2012 מחושבים על בסיס סקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה.
- מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הוצאות משק הבית, שנים שונות; הנתון לשנת 2014 התקבל מנף צריכה וכספים בלמ"ס.

משפחה אחת מתוך חמש - מתחת לקו העוני

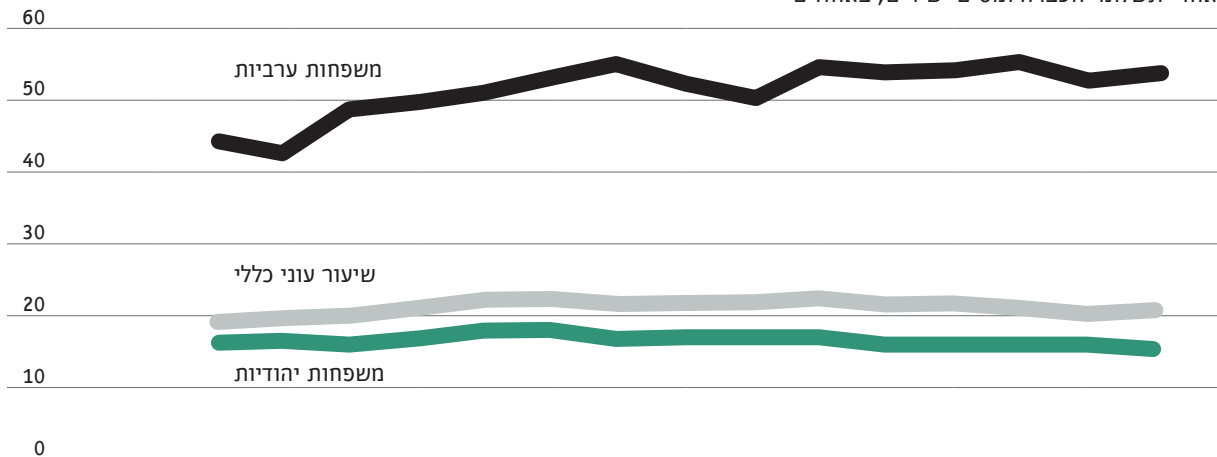
הכנסתן של קרוב לחמישית מכלל המשפחות בישראל כה נמוכה עד שהיא מציבה אותן מתחת לקו העוני, המוגדר כהכנסה השווה ל-50% או פחות מן ההכנסה החציִונית של המשפחות בישראל.

ב-2014 עמדה תחולת העוני על 18.8%. נתונים של ארגון ה-OECD לשנת 2014 הציבו את ישראל בחלק העליון - הלא טוב - של הטבלה: תחולת העוני בישראל היתה גדולה פי 1.7 מן הממוצע ב-OECD - 11.0%.

הפער בין האוכלוסייה היהודית הכללית לאוכלוסייה הערבית גבוה מאוד: שיעור העוני בקרב הערבים גבוה פי שלושה לערך, מן השיעור בקרב היהודים. בקרב היהודים, שיעורי העוני הגבוהים ביותר הם בקרב החרדים והם דומים לאלה של האוכלוסייה הערבית.

שיעור העוני בקרב משפחות בישראל, 2000-2014

אחרי תשלומי העברה ומסים ישירים, באחוזים

	סדרה חדשה							
	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014
שיעור עוני כללי	17.5	18.1	20.3	20.0	19.9	19.8	19.4	18.8
משפחות ערביות	42.9	47.6	49.9	54.0	49.4	53.2	54.4	52.6
משפחות יהודיות	14.3	13.9	15.9	14.7	15.3	14.3	14.1	13.6

הערות:

- נתוני העוני לשנים 2012-2014 מחושבים על בסיס סקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה.
 - בנתוני המשפחות היהודיות נכללים גם לא יהודים שאינם ערבים.
 - בשנת 2000 לא נסקרה האוכלוסייה במזרח ירושלים.
 - דו"ח העוני לשנים 2012-2014 אינו כולל את האוכלוסייה הבדואית בדרום שלא נפקדה על ידי הל"מ.
- מקורות:** המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתיים, שנים שונות; המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים החברתיים, דוח שנתי, שנים שונות.

סיכום: האי שוויון בישראל - מן הגבוהים בארצות ה-OECD

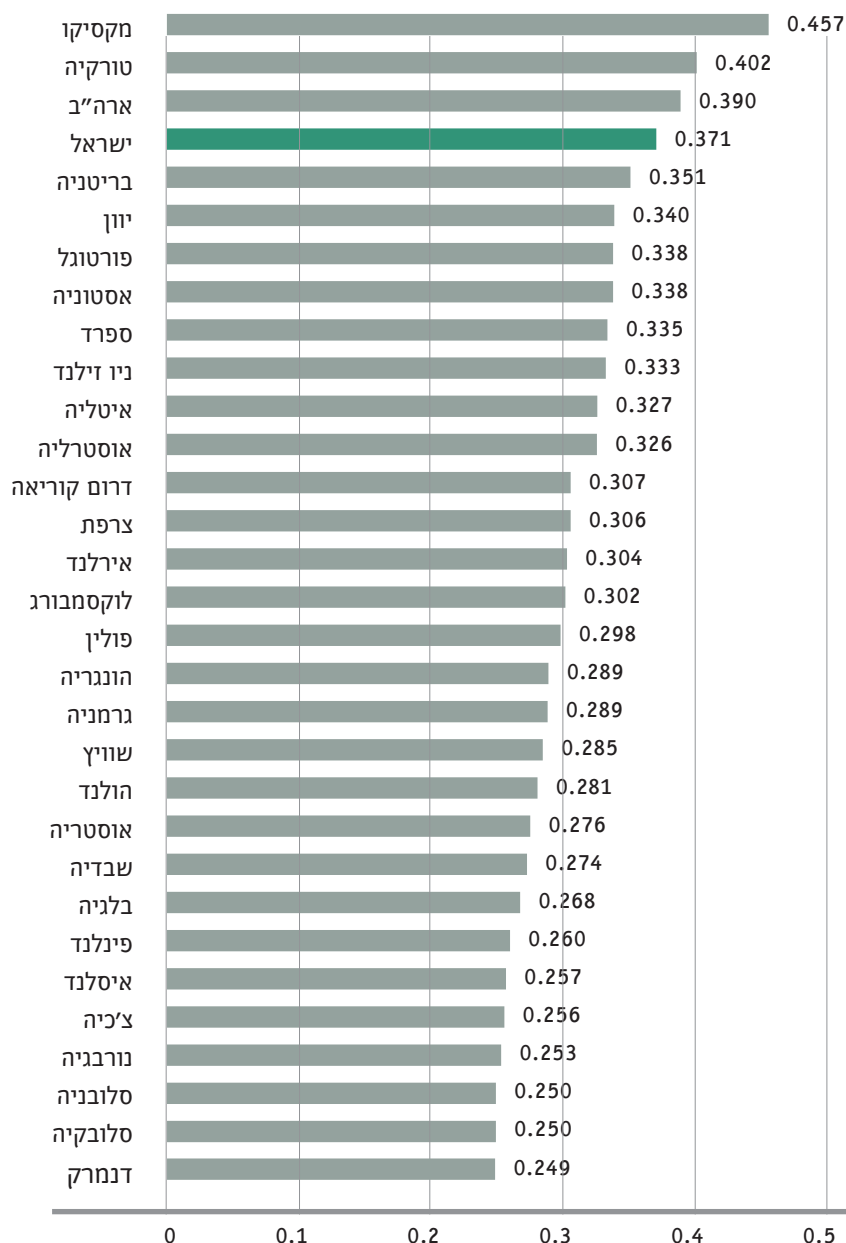
מאז אמצע שנות ה-1980, האי שוויון -
מדד ג'יני - גדל בחלק מארצות ה-OECD
ובממוצע, ב-5.3%. בישראל עלה מדד
הג'יני מ-0.326 ל-0.371 - עלייה של
7.13.8%

שערכו אחד, מסמן מצב שבו כל ההכנסה
מצויה בידי של אדם אחד.

מדד הג'יני של ישראל הוא מן הגבוהים
בארצות ה-OECD: ב-2012, ישראל, עם
מדד ג'יני בגובה 0.371, היתה ממוקמת
במקום ה-4 מבין 31 מדינות.

יש נתון אחד המסכם את הנתונים
שהצגנו עד כה והוא גובה האי שוויון, כפי
שהוא נמדד על ידי מדד הג'יני.

מדד ג'יני בוחן את מיקומה של מדינה
על ציר שבין 0 ל-1: הקצה האחד, שערכו
אפס, מסמן מצב שבו ההכנסה מתחלקת
באופן שווה בין כולם; הקצה השני,

אי שוויון בארצות ה-OECD, 2012

מדד ג'יני, הכנסה פנויה
לאחר תשלומי
העברה ומיסים

אבטלה מקשה על יציאה מעוני

מכיוון שהם מאפשרים מבט על ההבדלים הבין־יישוביים.

בראש טבלת דורשי העבודה מצויים ישובים ערביים ובראשם היישובים הברדואיים בררום הארץ. ביישוב הברדואי הגדול ביותר, רהט, שיעור דורשי העבודה עמד במרץ 2015 על 31.4%. שיעור דומה נרשם גם בכמה מן היישובים הערביים הגדולים בצפון הארץ - אום אל פחם (29.8%), עראבה (28.8%), סח'נין (25.3%), טמרה (23.7%) ומגאר (23.4%).

ברוב היישובים היהודיים שיעור דורשי העבודה היה נמוך מ-5%. אך שיעורים גבוהים הרבה יותר נרשמו בעיירות פיתוח כדוגמת דימונה (15.1%) וירוחם (13.8%).

ובמבוגרים שפוטרו ומתקשים למצוא עבודה בשל גילם.

הלוח שלהלן מציג נתונים מחודש מרץ 2015 על דורשי עבודה לפי יישוב, שמתפרסמים באתר שירות התעסוקה שבמשרד הכלכלה. דורשי עבודה הם מי שפנו ללשכות עבודה של שירות התעסוקה. מובטלים רבים אינם פונים לשירות התעסוקה, אם מפני שאין בקרבם לשכת עבודה, אם מפני שפניהם הושבו ריקם פעמים רבות בעבר, אם מפני שהם מעריכים כי אין להם סיכוי למצוא עבודה ואם מסיבות אחרות. תמונה מלאה יותר של היקף האבטלה היתה מתקבלת מנתונים על בלתי מועסקים, שאותם מפרסמת הלמ"ס; אלא שנתונים אלה אינם מתפרסמים לפי יישוב. על כן בחרנו להציג את הנתונים על דורשי העבודה,

כיום, שיעור הבלתי מועסקים בישראל נמוך: 5.3% בחודש אוקטובר 2015.⁸ בארצות גוש היורו היה השיעור כפול - 10.7%.

אלא ששיעור האבטלה הארצי מסתיר פערים גדולים מאוד בין יישובים ובין קבוצות אוכלוסייה שונות. האבטלה פוגעת בעיקר בחלקים היותר חלשים של האוכלוסייה: היא גבוהה ביישובים ערביים הרבה יותר מאשר ביישובים יהודיים, בעיירות פיתוח יותר מאשר ביישובים מבוססים, בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים ובקרב נשים ערביות יותר מאשר בקרב נשים יהודיות. האבטלה פוגעת באלה שמערכת החינוך לא העניקה להם השכלה ראויה. היא פוגעת גם בצעירים שעדיין לא הספיקו לבסס לעצמם אחיזה בשוק העבודה

שיעור דורשי העבודה לפי יישוב, מרץ 2015

באחוזים מכוח העבודה, לפי סדר יורד

שיעור	יישוב
14.8	נצרת
14.5	עכו
14.1	יפיע
14.0	מג'דל שמש
13.8	ירוחם
13.5	ריינה
13.5	אכסאל
13.3	ירכא
13.1	נחף
12.6	צפת
12.6	מג'ד אל-כרום
12.3	דייר אל-אסד
12.0	ראמה
11.6	דבורייה
11.6	בית ג'ן

שיעור	יישוב
22.2	בועינה-נוג'ידאת
22.0	כפר מנדא
20.7	מעלה עירון
20.3	חורה
19.1	ביר אל-מכסור
18.1	כאבול
17.4	שפרעם
17.3	אבו סנאן
16.7	טורעאן
16.7	אעבלין
16.6	עין מאהל
16.2	בסמ"ה
15.3	טייבה
15.2	כפר יאסיף
15.1	דימונה

שיעור	יישוב
6.3	ממוצע ארצי
39.3	לקיה
38.2	ערעה-בנוב
31.4	רהט
31.3	תל שבע
29.8	אום אל-פחם
28.8	עראבה
25.7	דייר חנא
25.3	סח'נין
24.8	כסיפה
24.1	ג'דידה-מכר
23.7	טמרה
23.4	מגאר
23.0	כפר כנא

שיעור	יישוב
3.2	נשר
3.1	מעלה אדומים
3.1	אריאל
3.1	גדרה
3.1	גני תקווה
3.1	מיתר
3.0	תל אביב-יפו
3.0	חולון
2.8	שערי תקווה
2.8	מבשרת ציון
2.8	גלילוליה
2.8	אלפי מנשה
2.8	נס ציונה
2.7	בית דגן
2.7	כפר קאסם
2.7	כפר סבא
2.7	יהוד
2.5	רמת גן
2.5	קרית טבעון
2.5	פרדסיה
2.3	אזור
2.3	הוד השרון
2.3	גבעתיים
2.3	קרני שומרון
2.2	מודיעין-מכבים-רעות
2.1	הרצליה
2.1	גבעת שמואל
2.1	קרית אונו
2.1	עומר
2.1	צור הדסה
2.1	כוכב יאיר
2.0	שוהם
2.0	רעננה
1.9	להבים
1.8	רמת השרון
1.6	בית אל
1.6	אפרתה

שיעור	יישוב
5.5	עתלית
5.2	פרדס חנה-כרכור
5.2	יקנעם עילית
5.1	חדרה
5.0	אילת
4.8	יבנה
4.8	בית שמש
4.8	קרית ביאליק
4.7	ירושלים
4.7	רמלה
4.7	קרית מוצקין
4.6	רכסים
4.6	חיפה
4.6	בני עיי"ש
4.5	קרית עקרון
4.4	נתניה
4.3	בת ים
4.3	מודיעין עילית
4.3	בנימינה-גבעת עדה
4.2	טירה
4.1	באר יעקב
4.0	רחובות
4.0	בני ברק
4.0	כפר יונה
3.9	אלעד
3.9	אור יהודה
3.8	גן יבנה
3.7	גבעת זאב
3.6	קדימה-צורן
3.6	פתח תקווה
3.4	רמת ישי
3.4	מזכרת בתיה
3.4	אורנית
3.3	תל מונד
3.3	ראש העין
3.3	זכרון יעקב
3.3	ראשון לציון
3.2	אבן יהודה
3.2	קרית ארבע

שיעור	יישוב
11.5	בית שאן
11.5	זרזיר
10.7	פוריידיס
10.6	אופקים
10.5	ג'סר א-זרקא
10.2	שדרות
10.0	אבו גוש
10.0	קרית מלאכי
10.0	כסרא-סמיע
9.8	קרית גת
9.2	נתיבות
9.2	בסמת טבעון
9.1	טירת כרמל
8.7	דאלית אל-כרמל
8.6	מעלות-תרשיחא
8.6	ערערה
8.3	קלנסווה
8.1	קצרין
8.1	עספיא
8.1	נצרת עילית
8.1	טבריה
7.7	ביתר עילית
7.6	חצור הגלילית
7.5	קרית ים
7.5	נהריה
7.4	אור עקיבא
7.2	ערד
7.1	באר שבע
7.1	כפר קרע
6.9	אשקלון
6.8	עפולה
6.7	מגדל העמק
6.7	זמר
6.6	באקה-ג'ת
6.5	אשדוד
6.1	כרמיאל
6.0	קרית אתא
6.0	קרית שמונה
5.9	לוד

המדינה אינה מאזנת את תוצאות הצמיחה הבלתי מאוזנת

המצב בחזית הכלכלית-חברתית אינו גזרה משמים. אפשר להעלות שכר, אפשר לצמצם את העוני.

הסוכן העיקרי לצורך כך הוא המדינה. ראשית, משום שהיא עצמה המעסיק הבודד הגדול במשק ובתור שכזאת יכולה לשפר את שכר המועסקים על ידה-אם ישירות, כדוגמת הסכם השכר בין שר האוצר כחלון ליו"ר ההסתדרות ניסנקורן מיום 23.12.2015, אם באמצעות חברות קבלן או חברות כוח אדם ואם באמצעות חקיקה (חוק שכר מינימום) – ובדרך זו להציב דוגמא לכלל המשק. שנית, משום שהמדינה היא זאת הקובעת את היקף

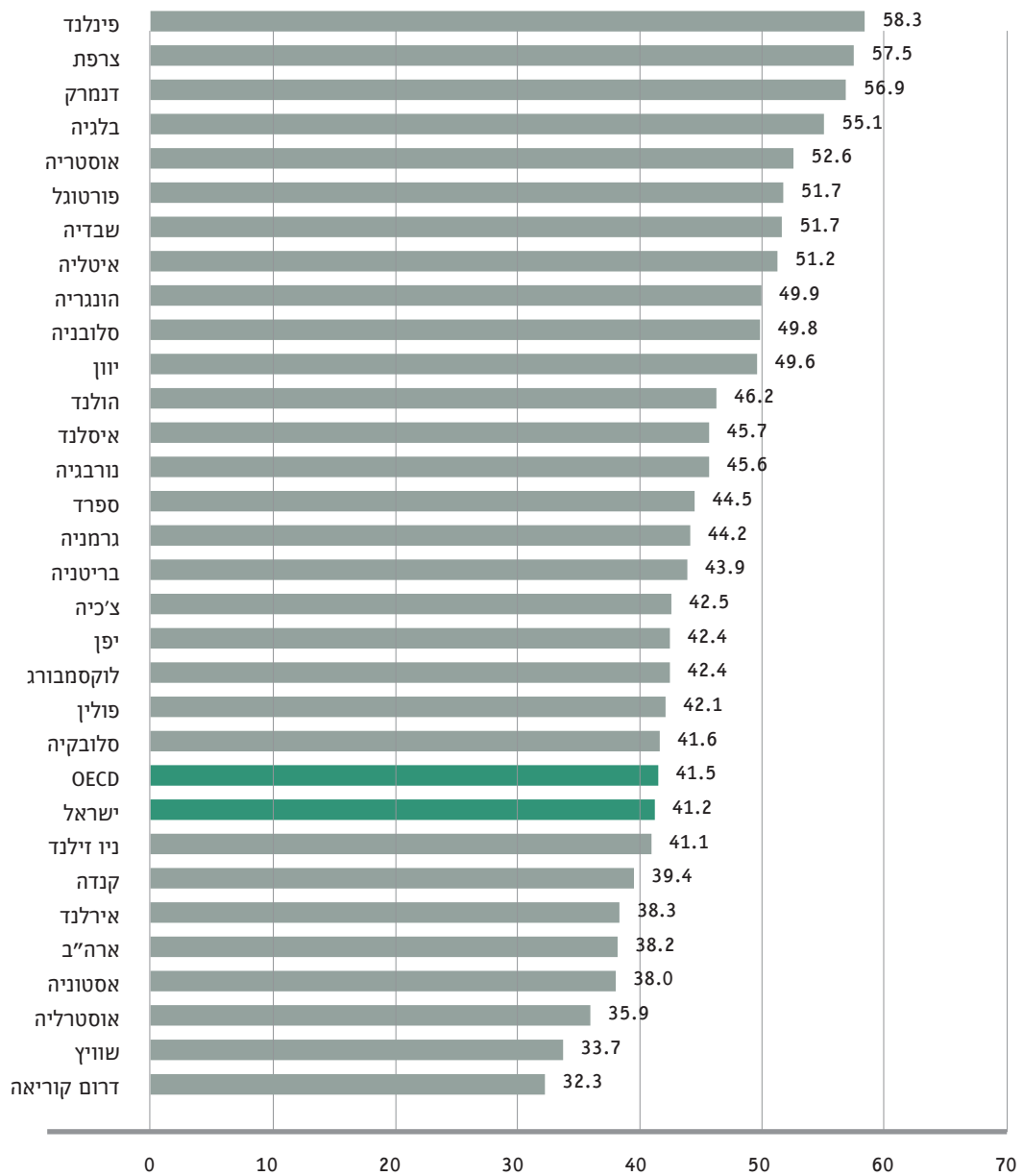
המימון של רשת הביטחון הסוציאלי ובעקבות זאת את היקף העוני. בדרך זו יכולה המדינה לאזן את חלוקת פירות הצמיחה.

אלא שבשלושת העשורים האחרונים, העקרון המנחה את המדיניות הכלכלית של ממשלות ישראל הוא דווקא צמצום מעורבותה של המדינה וחיוק והעצמה של המגזר העסקי. אם בעשורים הראשונים לאחר 1948 היתה המדינה השחקן הכלכלי והחברתי הראשי - פיתוח כלכלי, תעסוקה, קליטת עלייה, דיור, חינוך - הרי שבעשורים האחרונים היא מתאמצת לצמצם את פעילויותיה, לקצץ

בתקציביה ולהעביר את האחריות ואת המשאבים לידי המגזר העסקי.

התוצאה היא הידרדרות והצטמקות השירותים החברתיים שהמדינה מספקת: שירותי חינוך, השכלה גבוהה, בריאות, רווחה וביטחון סוציאלי. ההוצאה הממשלתית (כולל רשויות מקומיות) הכוללת ב-2014, שעמדה על 41.2% תמ"ג, מציבה את ישראל בדבוקה אחת עם ארצות במזרח אירופה וארצות בעלות מסורת של הוצאה ממשלתית נמוכה כדוגמת ניו זילנד וקנדה (שלהן הוצאות ביטחון נמוכות מזו של ישראל).¹⁰

הוצאות הממשלה הרחבה, כאחוז מהתמ"ג, 2014

הערה: הוצאות הממשלה הרחבה כוללות את הוצאות הממשלה, הרשויות המקומיות והביטוח הלאומי.
 מקור: OECD Economic Outlook 98 database

השכלה גבוהה: רק 1 מתוך 3

מתוך אלה, רק 29.1% מבני/ות השכבה הגיעו עד 2014 לאחד המוסדות להשכלה גבוהה בישראל: אם נוסף את תלמידי האוניברסיטה הפתוחה והמכללות האקדמיות לחינוך לתלמידי האוניברסיטאות והמכללות האקדמיות, שיעור המגיעים להשכלה גבוהה מתוך שכבת הגיל יגיע לכשליש.

שיעורם של צעירים וצעירות יהודיים שהגיעו להשכלה גבוהה כפול מזה של צעירים וצעירות ערביים. עם זאת יש לציין כי צעירים ערבים רבים רוכשים השכלה גבוהה בחו"ל: למשל בירדן, שבה לומדים כמה אלפי סטודנטים ישראלים.¹¹

אל פיסגת הפירמידה – לימודים אקדמיים – מגיע רק מיעוט: אם נשחזר את מסלול ההתקדמות של מי שנמנו עם שכבת גיל זו ב-2006, נמצא כי באותה שנה רק 79.6% מבני/ות השכבה למדו בכיתה י"ב במסלול המוביל לבחינות הבגרות. בתעודת בגרות זכו רק 45.9% משכבת הגיל. בקרב הזכאים, חלק החזיק בתעודה שלא עמדה בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה. התוצאה: שיעור הזכאים שיכלו להגיש מועמדות להשכלה גבוהה עמד על 40.0% מקבוצת הגיל.

דרך המלך לעתיד אישי וכלכלי-חברתי טוב יותר היא רכישת חינוך והשכלה גבוהה. הכניסה לענפי התעסוקה עם רמות השכר הגבוהות ביותר מותנית בדרך כלל בהשכלה גבוהה.

נכון לשנת 2014, רק 29.1% מבני/ות הנוער שהיו בני/ות 17 בשנת 2006 התחילו ללמוד במוסד ישראלי להשכלה גבוהה.

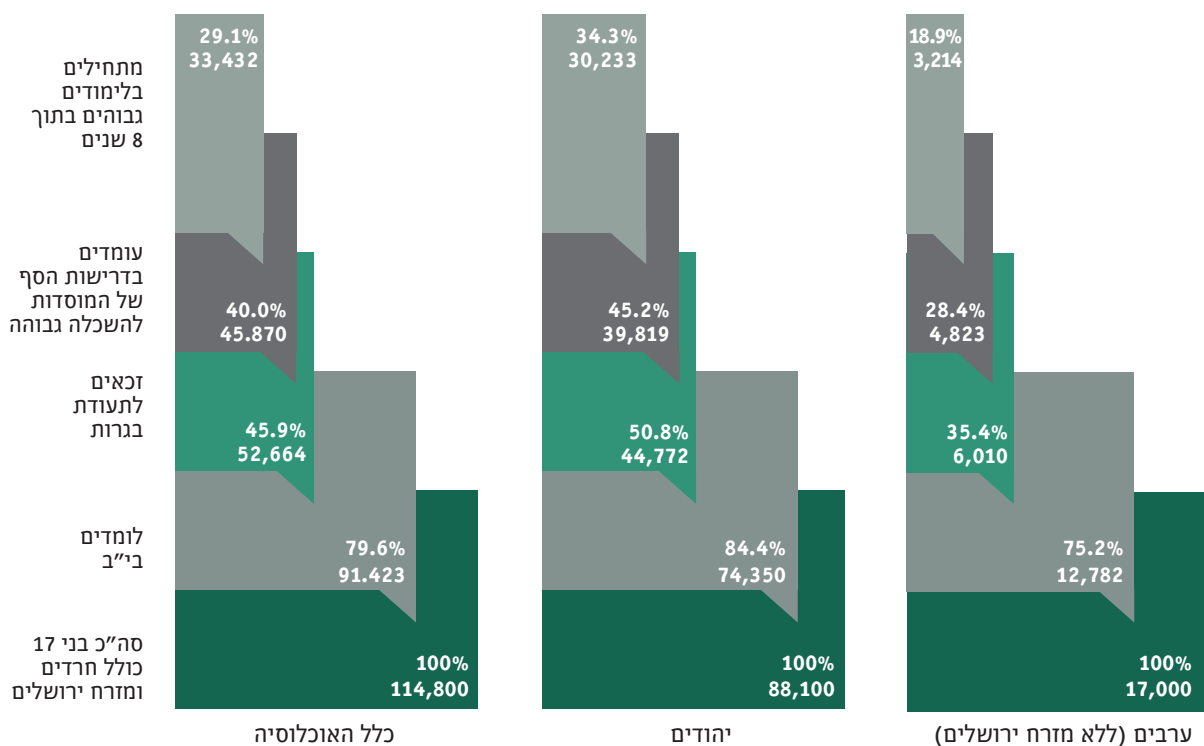
בישראל, הדרך להשכלה גבוהה לובשת צורה של טיפוס במדרגות של פירמידה: כולם מתחילים יחד במדרגה הראשונה, אך ככל שמתקדמים במעלה הפירמידה מספר העולים לשלב הבא קטן.

הנתונים שלעיל מתייחסים למוסדות הנתונים לפיקוח המועצה להשכלה גבוהה ומבוססים על תנאי הקבלה שנקבעו על ידי מועצה זו. לפיכך הם אינם כוללים את האוניברסיטה הפתוחה ואת המכללות האקדמיות לחינוך.

האוניברסיטה הפתוחה אינה מעמידה תנאי סף לקבלה, וטווח הגילאים של תלמידיה רחב מאוד. באוניברסיטה הפתוחה למדו בשנת הלימודים 2013/14 47,830 סטודנטים/ות, רובם בני 25 ומעלה; מספר מקבלי התעודות עמד בשנת 2013/14 על 4,234.

המכללות האקדמיות לחינוך, למעט שתיים, אינן נתונות לפיקוח המועצה להשכלה גבוהה, אלא לזה של משרד החינוך ותנאי הקבלה אליהן משתנים. במכללות האקדמיות לחינוך למדו ב-2013/14 28,922 סטודנטים/ות, 90% מהם לתואר ראשון. אם נוסיף את תלמידי שנה א' במכללות האקדמיות לחינוך, היה מספר הממשיכים ללימודים אקדמיים בתוך 8 שנים מסיום כיתה י"ב גדל ב-4.2%.¹²

בני/ות 17 ב-2006 שהגיעו להשכלה גבוהה עד 2014

הערות:

1. האחוזים מחושבים מתוך סך כל בני/ות 17 בכל אחת מהקבוצות.
 2. ערבים - כולל תלמידי מוסלמים ונוצרים.
 3. השכלה גבוהה - סטודנטים הלומדים באוניברסיטאות (לא כולל אוניברסיטה פתוחה) ובמכללות אקדמיות ציבוריות ופרטיות (מתוקצבות ושאינן מתוקצבות).
- מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; משרד החינוך התרבות והספורט, אגף בחינות, נתוני במינת בגרות, שנים שונות.

זכאות לתעודת בגרות

בעשור הראשון של המאה ה-21, שיעור הזכאות ידע עליות ומורדות, אך בסיכומו של דבר לא הגיע ל-50%. רק ב-2013, לראשונה, עלה שיעור הזכאים ל-53.4%, אלא שכבר ב-2014 נרשמה ירידה קלה.

בשנות השמונים והתשעים של המאה הקודמת, שיעור הזכאות לתעודת בגרות בקרב קבוצת הגיל (גילאי 17) עלה ב-10 נקודות אחוז בכל עשור: מ-20% מקבוצת הגיל ב-1980 ל-30% ב-1990 ול-40% בשנת 2000.

ההסבר העיקרי לשיעור הנמוך של המגיעים להשכלה גבוהה הוא השיעור הנמוך של בני הנוער המקבלים תעודת בגרות.

זכאים לתעודת בגרות כאחוז מבני/ות 17, 2003-2014

הערה: קבוצת גיל 17 כוללת את הלומדים במגזר החרדי ואת הלומדים במזרח ירושלים.
מקורות: משרד החינוך, נתוני זכאות לבגרות תשע"ב (2014), מצנת, מאי 2015; משרד החינוך, נתוני בחינות בגרות, שנים שונות.

להלן מוצגים נתוני הזכאות לתעודת בגרות לשנת 2014 לפי יישוב, עבור יישובים בעלי אוכלוסייה של 10,000 תושבים ומעלה. ניתן להבחין כי שיעורי הזכאות הגבוהים ביותר – בין 60% ל-90% – נרשמו ביישובים מבוססים, וכי שיעורי הזכאות הנמוכים ביותר נרשמו ביישובים ערביים ובכמה מעיירות פיתוח.

זכאות לתעודת בגרות לפי יישוב, 2013/14

יישובים בני/ות 10,000 תושבים ומעלה, מתוך בני/ות 17 ביישוב, באחוזים

זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב	זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב	זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב	זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב
45	אכסאל	55	מגדל העמק	67	גדרה	86	תל מונד
45	עין מאהל	55	אשדוד	67	דימונה	84	בית ג'ן
45	שפרעם	54	דיר חנא	67	נחף	83	רמת השרון
44	כפר קרע	53	כרמיאל	67	זכרון יעקב	83	אבן יהודה
42	באר יעקב	53	נתיבות	66	חולון	82	הרצליה
41	קלנסווה	53	רמלה	66	קרית אתא	81	כפר סבא
41	ערערה	52	דיר אל-אסד	66	חיפה	81	צורן-קדימה
40	טייבה	52	מג'דל שמש	65	דבוריה	80	גבעתיים
40	בית שמש	52	כאבול	65	טמרה	79	הוד השרון
39	מעלה עירון	52	עראבה	64	כפר יאסיף	78	יבנה
39	ירוחם	52	קרית שמונה	64	רחובות	76	קרית אונו
38	תל שבע	51	גבעת זאב	64	קרית ים	76	בנימינה גבעת עדה
38	ערערה בנגב	51	ירכא	63	אילת	75	קרית מוצקין
37	אבו סנאן	51	פרידיס	63	עספיא	75	יהוד-נווה אפרים
36	אופקים	51	דאלית אל-כרמל	63	אשקלון	75	רמת גן
35	חורה	50	עכו	62	קרית טבעון	74	ראשון לציון
35	צפת	50	ג'דידה-מכר	62	קרית עקרון	73	נס ציונה
35	ריינה	50	נצרת	61	נצרת עילית	73	מעלה אדומים
31	כסייפה	49	שדרות	61	פרדס חנה-כרכור	72	גן יבנה
28	חצור הגלילית	49	טורעאן	60	אור יהודה	72	טירת כרמל
27	אלעד	48	קרית מלאכי	59	באר שבע	71	נשר
25	רהט	47	אעבלין	59	חדרה	71	ראש העין
20	ג'סר א-זרקא	47	ערד	59	ג'ת	71	אזור
17	ירושלים	47	אום אל-פחם	57	מאג'ד אל-כרום	70	בת ים
8	רכסים	47	לקיה	56	כפר יונה	69	מגאר
7	ביתר עילית	47	לוד	56	יפיע	69	נהרייה
5	בני ברק	46	כפר מנדא	55	קרית גת	69	נתניה
4	מודיעין עילית	46	כפר קאסם	55	אריאל	69	סח'נין
		46	טבריה	55	עפולה	69	תל אביב -יפו
		46	טירה	55	כפר כנא	68	פתח תקווה
		46	בקאה אל-גרביה	55	מעלות-תרשיחא	68	יקנעם עילית

הערות:

1. בחלק מן היישובים, החישוב שלנו, של שיעור הזכאים מתוך קבוצת הגיל, נבוא מן הנתון עבור שיעור הזכאים מתוך קבוצת הלומדים ב"ב; זוהי, כמובן, תוצאה בלתי סבירה, שכן שיעור הזכאים מקרב כלל האוכלוסייה אמור להיות נמוך משיעור הזכאים מקרב הלומדים ב"ב. תוצאות שכאלה התקבלו בחלק מן המועצות האזוריות, וכן במספר יישובים נוספים (שעבורם קיבלנו מן הלמ"ס נתונים על קבוצת גילאי 17). לכן, אין אנו מפרסמים את הנתון של הזכאים לבגרות כאחוז מבני 17 במועצות האזוריות ועבור אותם יישובים.
 2. הנתון לגבי שיעור הזכאות מתוך בני/ות 17 בערים מעורבות מתייחס למספר המאוחד של הזכאים היהודים והערבים ביישוב.
- מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך משרד החינוך, מנהל תקשוב ומערכות מידע, מרכז מידע בחינוך בגרות, שיעור הניגשים והזכאים מתלמידי י"ב לפי רשות מקומית בה גרים התלמידים, תשע"ב-תשע"ד, 12.5.2015. אתר האינטרנט של משרד החינוך; הלמ"ס, קובץ אוכלוסיית בני 17 ביישוב, לשנים 2013/14, נובמבר 2015.

המסלול המקצועי בבתי הספר התיכוניים

הלוח שלהלן מציג את מיקומם של בתי הספר של שתי רשתות החינוך המקצועי הגדולות בישראל, אורט ועמל. מתוך 159 בתי ספר של שתי הרשתות הללו, 113 (71% מסך הכל) היו ממוקמים ביישובים בעלי דירוג חברתי-כלכלי נמוך: 35 ביישובים ערביים, 43 בעיירות פיתוח ו-35 נוספים ביישובים אחרים המדרגים באשכולות חברתיים-כלכליים 1 עד 5.

יצוין כי במרבית היישובים המבוססים, במידה ויש בתי ספר מקצועיים הם ממוקמים בדרך כלל בשכונות "הדרומיות".

יתרה מזאת, המסלול המקצועי עדיין מהווה מסלול עיקרי המוצע בבתי ספר תיכוניים בעיירות פיתוח, בשכונות "דרומיות" וכיום גם ביישובים ערביים. לעתים קרובות מוצע מסלול זה במסגרת של בית ספר "מקיף", הכולל מסלולים מקצועיים לצד מסלול או שניים עיוניים.

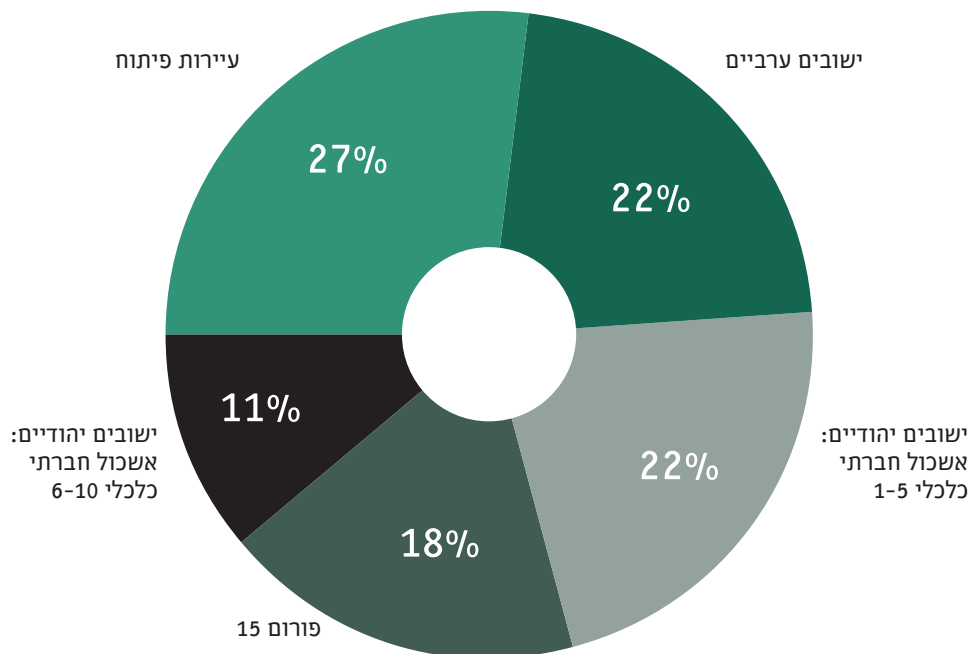
הביקורת העיקרית שהושמעה במהלך השנים נגד המסלול המקצועי היא, שהישגי תלמידיו נמוכים מאלה של תלמידי המסלול העיוני: בלוח שבעמוד 27 להלן ניתן לראות כי בקרב מסיימי תיכון בחינוך העברי ב-2006, 42.2% מכלל מסיימי המסלול העיוני החלו בלימודים אקדמיים עד שנת 2014, לעומת 33.1% מכלל מסיימי המסלול המקצועי.¹⁴

בשנים האחרונות מושמעת דרישה, בעיקר של תעשיינים, להרחיב את החינוך המקצועי בשלב בית הספר התיכון.

דרישה זו יוצרת רושם כאילו החינוך המקצועי הוא בגדר עולם הולך ונעלם. נכון הרבר שהיקפו של החינוך המקצועי כיום קטן משהיה עד שנות ה-1990, אז הוא הקיף כמחצית מכלל תלמידי התיכון בישראל, אלא שגם כיום (2014/15) הוא מהווה מסלול משמעותי ביותר, שלומדים בו 36% מתלמידי התיכון היהודים ו-41% מתלמידי התיכון הערבים.¹³

תפרוסת בתי הספר של רשתות אורט ועמל, לפי קבוצות יישוב, 2014

באחוזים

הערה: יישובים יהודיים המסווגים לפי אשכול חברתי-כלכלי 1-5, 6-10 לא כוללים את עיירות הפיתוח ואת יישובי פורום 15.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך אתרי האינטרנט של רשתות בתי הספר אורט ועמלנט, דצמבר 2014.

מי מגיע להשכלה גבוהה?

בהשכלה גבוהה מקרב צעירים וצעירות הגרים ביישובים המשתייכים לשלושת האשכולות הגבוהים - 53.9% - כפול מזה של אלה הגרים ביישובים המשתייכים לאשכולות 1-4 - 25.2%.

ועוד - שיעור הנשים המגיעות להשכלה גבוהה גבוה משיעור הגברים: 39.3% לעומת 30.9%.

הגרים ביישובים השייכים לאשכול חברתי-כלכלי גבוה שלמדו בנתיב העיוני. השיעורים הנמוכים ביותר נרשמו בקרב ערבים הגרים ביישובים השייכים לאשכול חברתי-כלכלי נמוך.

בקרב יהודים יש הבדל ניכר בין שיעור הלמידה באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות של בוגרי המסלול העיוני - 42.2% - ובין בוגרי המסלול הטכנולוגי - 33.1%. שיעור הלומדים

המתחילים ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה אינם מייצגים באופן שווה את הקבוצות השונות בחברה הישראלית. הלוח שלהלן מציג נתונים על בוגרי תיכון בשנת 2006, שהתחילו ללמוד באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות בתוך 8 שנים מסיום התיכון, דהיינו, עד 2014.

השיעורים הגבוהים ביותר של התחלת לימודים אקדמיים נרשמו בקרב יהודים

מסיימי תיכון ב-2006 שהחלו ללמוד באוניברסיטות ובמכללות אקדמיות בישראל עד 2014

לפי מאפיינים שונים, באחוזים מתוך כלל מסיימי תיכון בכל שורה

19.3%	חינוך ערבי - סך הכל
15.7%	גברים
22.5%	נשים
20.1%	בוגרי/ות נתיב עיוני
18.4%	בוגרי/ות נתיב טכנולוגי
15.3%	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 1-2
22.9%	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 3-4
31.7%	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 5-10

38.6%	חינוך עברי - סך הכל
34.0%	גברים
43.0%	נשים
42.2%	בוגרי/ות נתיב עיוני
33.1%	בוגרי/ות נתיב טכנולוגי
25.2%	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 1-4
39.0%	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 5-7
53.9%	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 8-10

35.2%	סך הכל
30.9%	גברים
39.3%	נשים

רוב הסטודנטים לתואר ראשון מגיעים מיישובים מבוססים

נתון נוסף המסייע לעמוד על הפערים בהשכלה גבוהה הוא שיעור הלמידה לתואר ראשון במוסד אקדמי בקרב בני 20-29, לפי יישוב.

בשנת הלימודים 2013/14, ביישובים יהודיים מבוססים, שיעור בני 20-29 שלמדו לתואר ראשון באוניברסיטה או במכללה אקדמית בישראל עמד על 22.2%. שיעור זה היה גבוה פי 2.6 מן השיעור המקביל ביישובים הערביים - 8.4%. בעיירות הפיתוח, השיעור - 12.6% - היה גבוה יותר מזה של היישובים הערביים אבל עדיין רחוק מהיישובים המבוססים.

כאשר מפרידים בין אוניברסיטאות

למכללות אקדמיות, עולה כי ביישובים מבוססים, שיעור הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות מתוך קבוצת הגיל 20-29 עמד על 11.2% - בהשוואה ל-5.5% מן המגיעים מעיירות פיתוח ול-5.2% מן המגיעים מיישובים ערביים.

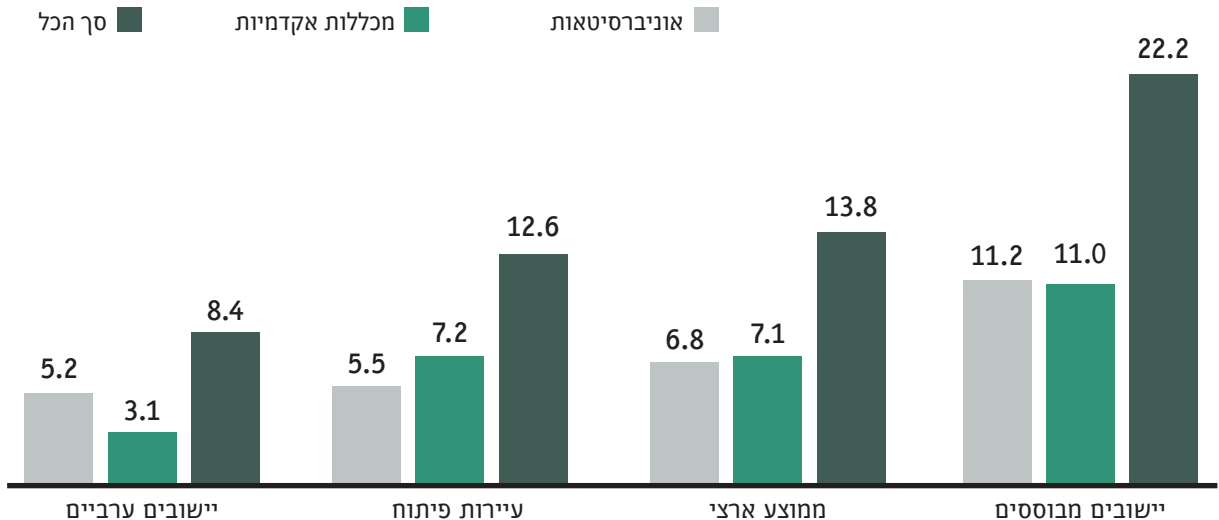
במכללות האקדמיות, הנתונים המקבילים הם 11.0%, 7.2% ו-3.1%, בהתאמה. הפערים במכללות האקדמיות בולטים במיוחד על רקע העובדה שאחד היעדים של חלק מתוכן, אלה הציבוריות, היה פתיחת הזדמנויות בפני תושבי הפריפריה. לצערנו, נתוני הלמ"ס אינם מאפשרים הפרדה בין המכללות האקדמיות הציבוריות לבין אלה הפרטיות.

בשנים 2002/3-2013/14 חלה ירידה קלה בשיעור הלומדים באוניברסיטאות מתוך קבוצת הגיל 20-29: מ-7% ב-2002/3 ל-6.8% ב-2013/14. במקביל, חלה עלייה במספר הלומדים במכללות האקדמיות באותן השנים, מ-4.4% ל-7.1%¹⁵.

הנתונים הללו אינם כוללים את הלומדים באוניברסיטה הפתוחה ובמכללות האקדמיות לחינוך. תלמידי המכללות האקדמיות לחינוך מהווים 2.5% מקבוצת הגיל 20-29.¹⁶ חישוב שכזה אינו אפשרי עבור תלמידי האוניברסיטה הפתוחה, שרבים מתלמידיה מבוגרים יותר.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות 2013/14

לפי סוג יישוב, באחוזים מבני/ות 20-29

הערות:

1. הלמ"ס מפרסמת נתונים על סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות רק עבור יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר.
 2. הנתונים המוצגים בלוח שלעיל הינם עבור יישובים בעלי 2,000 תושבים ומעלה. לא נכללו יישובים הכלולים במועצות אזוריות.
 3. הממוצע הארצי של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות כולל את כל הסטודנטים לתואר ראשון מכל היישובים בארץ, בכלל זה גם יישובים שלא נכללים בלוח זה.
 4. מכללה אקדמית - סך הסטודנטים הלומדים במכללות ציבוריות (מתוקצבות) ופרטיות (שאינו מתוקצבות) לקראת תואר ראשון. לא נכללו מכללות אקדמיות לחינוך.
 5. הנתונים אינם כוללים את הסטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה.
 6. השיעורים שמוצגים בלוח שלעיל חושבו מתוך נתוני המקור. לכן, תיתכן אי התאמה של עשירית האחוז בלוח.
 7. יישובים מבוססים הינם יישובים המשתייכים לאשכול חברתי כלכלי 8-10.
- מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל 2013, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הלמ"ס; הנתונים על מספר הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות התקבלו מפי חינוך גבוה בלמ"ס, נובמבר 2015.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות בישראל, לפי יישוב מגורים, 2013/14

כאחוז מבני/ות 20-29, יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר, לפי סדר יורד של סך הלומדים לתואר ראשון

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			יישוב
במכללות (פרטי וציבורי)	באוניברסיטאות	סה"כ	
9.3	12.9	22.2	מעיליא
8.5	13.2	21.7	פסוטה
12.9	8.8	21.7	הרצליה
11.7	9.8	21.5	גבעתיים
4.1	17.2	21.3	קדומים
9.7	11.4	21.2	קרית מוצקין
12.7	8.4	21.1	גן יבנה
12.1	8.9	21.1	יהוד
9.4	11.6	21.0	כפר סבא
8.8	11.3	20.1	זכרון יעקב
10.4	9.6	20.0	תל אביב- יפו
11.2	8.7	19.9	גדרה
12.4	7.4	19.8	מגדל
12.5	7.0	19.6	ראשון לציון
9.9	9.2	19.1	רחובות
5.7	13.4	19.1	קרני שומרון
7.2	11.8	19.0	ג'ש (גוש חלב)
8.4	10.6	19.0	נהרייה
8.9	10.1	19.0	קרית ביאליק
8.9	9.9	18.8	חבשרת ציון
10.4	8.4	18.8	כרמיאל
8.6	10.2	18.8	בית אל
9.7	8.7	18.4	קדימה-צורן
6.1	12.2	18.3	חיפה
9.7	8.5	18.2	רמת גן
7.8	10.4	18.2	פתח תקווה
6.3	11.5	17.8	ראש העין
8.6	9.1	17.7	תל מונד
10.7	6.5	17.1	יבנה
13.1	3.9	17.0	קרית שמונה
9.1	7.8	16.9	יקנעם עילית
8.6	8.0	16.6	מעלה אדומים

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			יישוב
במכללות (פרטי וציבורי)	באוניברסיטאות	סה"כ	
15.5	17.4	33.0	עומר
28.3	4.6	32.9	מטולה
13.3	19.4	32.7	להבים
14.0	17.8	31.9	מיתר
13.4	17.2	30.6	כפר תבור
19.1	11.5	30.6	כפר שמריהו
11.6	18.9	30.5	כוכב יאיר
9.8	19.4	29.2	אפרתה
12.4	16.5	29.0	שוהם
18.1	10.8	28.9	סביון
10.7	17.7	28.4	אורנית
8.2	20.1	28.3	גבעת שמואל
11.0	16.7	27.7	הר אדר
14.6	12.8	27.4	כפר כמא
14.9	11.5	26.5	פרדסייה
12.7	13.7	26.4	מודיעין-מכבים-רעות
12.7	13.7	26.3	רעננה
5.8	20.6	26.3	אלקנה
14.3	12.1	26.3	קרית אונו
14.2	11.9	26.1	מזכרת בתיה
6.8	18.3	25.1	נשר
12.0	12.3	24.4	גני תקווה
12.1	12.2	24.3	רמת ישי
13.1	10.6	23.8	רמת השרון
14.2	9.0	23.2	יסוד המעלה
8.2	14.6	22.8	בית אריה
9.4	13.2	22.6	קרית טבעון
15.0	7.6	22.6	ראש פינה
8.4	14.2	22.6	אלפי מנשה
11.7	10.7	22.4	אבן יהודה
10.3	12.1	22.3	הוד השרון
12.6	9.7	22.3	נס ציונה

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
מצפה רמון	12.6	5.3	7.4
מגדל העמק	12.6	4.3	8.2
שדרות	12.5	2.8	9.7
טירת כרמל	12.3	6.4	5.9
סאג'ור	12.2	7.8	4.4
באר יעקב	12.2	3.6	8.5
כאוכב אבו אל-היג'א	12.0	9.5	2.6
אור עקיבא	12.0	5.5	6.5
מגאר	12.0	7.0	5.0
אור יהודה	11.9	3.1	8.8
טבריה	11.7	6.2	5.5
סח'נין	11.7	6.9	4.7
נצרת	11.6	7.1	4.5
בית ג'ן	11.6	5.2	6.3
ע'ג'ר	11.4	1.8	9.6
אילת	11.4	8.1	3.3
דימונה	11.3	4.4	6.9
חצור הגלילית	11.2	3.9	7.3
ג'ת	11.1	7.9	3.2
צפת	11.1	5.5	5.6
בת ים	10.8	3.9	7.0
ערד	10.8	5.5	5.3
דייר חנא	10.3	5.6	4.7
רמלה	10.2	3.0	7.1
קרית מלאכי	10.1	3.5	6.6
ירוחם	10.1	4.1	6.0
טמרה	10.1	7.8	2.2
לוד	10.0	4.1	6.0
אעבלין	10.0	8.0	1.9
חזרעה	9.9	6.6	3.3
ג'דיידה-מכר	9.9	7.0	2.9
כפר קרע	9.8	6.2	3.6
עראבה	9.7	6.0	3.7
אבו גוש	9.7	5.4	4.3
קרית יערים	9.7	2.5	7.2
יבנאל	9.6	4.3	5.3

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
פקיעין	16.4	9.4	7.1
נצרת עילית	16.4	7.0	9.4
חורפיש	16.3	8.6	7.7
גבעת זאב	16.0	6.5	9.5
בנימינה-גבעת עדה	15.9	8.7	7.2
ראמה	15.8	9.7	6.1
עפולה	15.6	5.6	10.1
עיילבון	15.6	10.3	5.2
חולון	15.4	5.1	10.3
שלומי	15.3	8.3	7.0
מעלות-תרשיחא	15.3	7.6	7.6
אשקלון	15.2	6.1	9.2
באר שבע	15.2	6.9	8.3
קרית אתא	15.1	7.9	7.2
קרית ים	14.9	7.8	7.1
בני עי"ש	14.8	5.9	8.9
נתניה	14.8	5.8	9.0
כפר יאסיף	14.7	10.2	4.5
אשדוד	14.7	5.8	8.9
מעלה אפרים	14.7	9.0	5.7
דבורייה	14.5	8.4	6.1
אליכין	14.3	4.7	9.6
פרדס חנה-כרכור	14.2	6.4	7.7
קרית עקרונ	14.2	5.4	8.8
אריאל	14.0	11.9	2.1
קצרין	14.0	6.7	7.2
קרית גת	13.8	5.8	8.0
בית דגן	13.4	5.8	7.7
אזור	13.3	4.4	8.9
עכו	13.3	8.0	5.3
יפיע	13.3	7.8	5.5
כפר יונה	13.1	5.3	7.9
ג'ולס	13.1	6.0	7.1
קרית ארבע	12.9	4.4	8.5
בית שאן	12.8	6.0	6.7
חדרה	12.7	5.3	7.4

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
עין מאהל	5.9	4.1	1.8
לקיה	5.8	3.3	2.5
בענה	5.7	5.0	0.7
טובא-זנגרייה	5.4	2.1	3.2
דייר אל-אסד	5.3	4.8	0.5
ערערה	5.2	2.8	2.4
פורידיס	5.2	3.5	1.7
מעלה עירון	5.2	3.1	2.1
עילוט	5.0	2.3	2.7
זרזיר	5.0	1.8	3.1
בסמת טבעון	4.9	2.7	2.2
תל שבע	4.6	2.0	2.6
ביר אל-מכסור	4.5	3.9	0.7
כסיפה	4.3	2.5	1.9
כפר מנדא	4.3	3.0	1.3
בני ברק	4.1	1.3	2.8
רהט	3.8	1.3	2.5
ביתר עילית	3.8	0.8	3.0
חורה	3.2	1.8	1.5
רכסים	2.7	1.5	1.3
ערערה-בנגב	2.6	1.4	1.3
מודיעין עילית	2.1	0.6	1.5
ג'סר א-זרקא	1.7	1.3	0.4

הערות:

1. הלמ"ס מפרסמת נתונים על סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות רק עבור יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר.
2. הנתונים המוצגים בלוח שלעיל הינם עבור יישובים בעלי 2,000 תושבים ומעלה. לא נכללו יישובים הכלולים במועצות אזוריות.
3. הממוצע הארצי של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות כולל את כל הסטודנטים לתואר ראשון מכל היישובים בארץ, בכלל זה גם יישובים שלא נכללים בלוח זה.
4. מכללה אקדמית - סך הסטודנטים הלומדים במכללות ציבוריות (מתקצבות) ופרטיות (שאינן מתקצבות) לקראת תואר ראשון. לא נכללו מכללות אקדמיות לחינוך.
5. הנתונים אינם כוללים את הסטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה.
6. יישובים מבוססים - יישובים המשתייכים לאשכולות 8-10 של הלמ"ס.
7. יישובים ערביים - לא נכללו סטודנטים ערבים המתגוררים בערים מעורבות.
8. השיעורים שמוצגים בלוח שלעיל חושבו מתוך נתוני המקור. לכן, תיתכן אי התאמה של עשירית האחוז בלוח.

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל 2013, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הלמ"ס; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות התקבלו מתוך חינוך בנבחרת הלמ"ס, נובמבר 2015.

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
טורעאן	9.5	6.5	2.9
נתיבות	9.5	3.0	6.5
מג'ל שחס	9.4	4.6	4.9
כאבול	9.4	7.4	2.0
דאלית אל-כרמל	9.4	5.6	3.8
נחף	9.4	5.6	3.8
כפר כנא	9.3	6.8	2.6
טירה	9.2	5.7	3.5
עסאפיה	9.1	6.7	2.4
יאנוח-ג'ת	9.0	5.3	3.7
ירכא	9.0	6.1	2.9
אופקים	8.9	2.5	6.4
כפר ברא	8.8	6.2	2.6
אכסאל	8.8	4.9	3.9
שבלי - אום אל-גנם	8.7	5.3	3.4
ירושלים	8.7	4.2	4.5
כפר קאסם	8.7	6.1	2.6
שפרעם	8.7	5.9	2.7
זמר	8.6	5.4	3.2
ג'לג'זליה	8.3	4.8	3.5
משהד	7.9	5.9	2.0
טייבה	7.9	4.9	2.9
אבו סנאן	7.9	6.0	1.8
בועיינה-נוג'ידאת	7.6	5.8	1.8
כסרא-סמיע	7.3	4.2	3.1
בית שמש	7.2	2.9	4.3
ריינה	7.1	4.2	2.9
אום אל-פחם	7.1	4.7	2.4
מסעדה	7.0	4.9	2.1
באקה אל-גרביה	6.8	4.5	2.4
שעב	6.7	4.9	1.8
מג'ל אל-כרם	6.7	6.2	0.4
כעביה-טבאש-חג'אג'רה	6.6	3.6	3.0
קלנסווה	6.4	4.4	2.1
בסמ"ה	6.3	4.1	2.2
בוקעאטא	6.2	2.3	4.0
אלעד	5.9	1.9	4.0

בריאות: הכפלת נטל התשלומים של משקי הבית

איך אנו יודעים זאת? פשוט – סכומים אלה מייצגים את סך ההכנסות של קופות החולים ושל חברות הביטוח המסחריות ממכירה של ביטוחים ומגבייה (בקופות החולים) של תשלומים עבור תרופות וטיפולים.

אלה רוכשים ביטוחים נוספים המשמשים בעיקר לבחירת רופא מנתח ולקבלת חוות-דעת שנייה, אך גם לרכישת תרופות ושירותים נוספים.

ב-2000 עמד נטל כספי זה על 4.6 מיליארד ש"ח. ב-2014 גדל הנטל והגיע לסכום של 12.0 מיליארד ש"ח.

ראינו כי רמת ההוצאה של הממשלה בישראל נמוכה כיום מזו של ארצות מערב אירופה. הדבר בא לידי ביטוי ברור בתחום הבריאות, בצורה של שחיקת המימון הממשלתי של סל הבריאות. כיוון שהמימון הממשלתי נשחק, גדל נטל המימון על צרכני שירותי הבריאות.

הכנסות של קופות חולים ושל חברות ביטוח מתשלומים של משקי בית, 2000-2014

מעבר לדמי בריאות, במיליארדי ש"ח, במחירי 2014

2014 (אומדן)	2012	2010	2008	2006	2004	2002	2000	
4.3	3.7	3.2	2.7	2.2	2.0	1.5	1.1	הכנסות קופות החולים ממכירת ביטוח משלים
3.4	3.3	3.2	3.3	3.5	3.3	2.9	2.4	הכנסות קופות החולים מהשתתפות של חברים עבור תרופות וטיפולים
4.3	3.8	3.2	3.0	2.3	2.0	1.5	1.2	הכנסות חברות הביטוח המסחריות ממכירת ביטוח רפואי
12.0	10.9	9.7	9.0	7.9	7.3	5.8	4.6	סה"כ הכנסות קופות החולים (מעבר לדמי בריאות) וחברות הביטוח

הערות:

- חלק מן הנידול המוצג נובע משינוי טכני: הנתונים שמוצגים להלן מקורם באגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר והם גבוהים יותר מאלו שהוצגו בשנים קודמות והופקו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- הכנסות קופות חולים מהשתתפות של חברים עבור תרופות וטיפולים - סעיף זה כולל הכנסות של קופות החולים משירותים במסגרת סל הבריאות (תרופות, תשלום לרופא, תשלומים רבעוניים שונים) וכן משירותים ותרופות שהם מחוץ לסל הבריאות.
- הנתונים שלעיל אינם כוללים את ההוצאה של המבוטחים על ביטוח סיעודי ו/או ביטוח אחר.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו על ידי גף חשבונות לאומיים בלמ"ס, נובמבר 2015.

שחיקת האוניברסליות והשוויוניות: יותר הכנסה - יותר שירותי בריאות

הביטוחים המשלימים והפרטיים גורמים למספר פגיעות ועיוותים:

ראשית, הם פוגעים במידת הציבוריות והאוניברסליות של מערכת הבריאות. בעלי ביטוחים אלה מקבלים קדימות בנייתוח - על חשבון ישראלים שאין להם ביטוחים נוספים;

שנית, הם גורמים לכך שרופאים בכירים נוטשים את בתי החולים אחרי הצהריים כדי לבצע ניתוחים פרטיים המכוסים על ידי הביטוחים הנוספים. מצב זה גורם להיווצרות תורים לניתוח במערכת הציבורית.

אילו נערך סקר רחב על נגישות לשירותי בריאות של אזרחים לפי חלוקה לעשירונים, סביר מאוד להניח כי היינו מוצאים כבר היום פערי נגישות עמוקים.

289 ש"ח לחודש. סך ההוצאה החודשית הכוללת של משקי בית בעשירון העליון כל ביטוחי בריאות פרטיים ומשלימים הגיעה ל-548 ש"ח.

לעומת זאת, משקי־בית בעשירון השני רכשו ביטוחים פרטיים בסכום של 22 ש"ח וביטוחים משלימים בסכום של 101 ש"ח, וההוצאה הכוללת שלהם על ביטוחי בריאות פרטיים ומשלימים הגיעה ל-123 ש"ח - 22% מן ההוצאה של העשירון העליון.

צריך להוסיף שכל הנתונים הם ממוצעים עבור כל עשירון. הממוצעים מסתירים את העובדה שבעשירונים הנמוכים יש משקי־בית רבים שכלל אינם רוכשים ביטוחים נוספים.

כיוון שמשקי בית נבדלים זה מזה לפי רמת ההכנסה שלהם, מרגע שנטל המימון עובר מן המדינה אל צרכני הבריאות, התוצאה היא אי שוויון בהוצאה על שירותי בריאות.

כולם שילמו יותר - אבל משפחות שהכנסתן גדולה יותר יכלו להרשות לעצמן לרכוש ביטוחים רבים ויקרים יותר, בעוד שמשפחות מעוטות הכנסה יכלו לרכוש הרבה פחות.

בשנת 2014, משקל הביטוחים הנוספים (הפרטי והמשלים) בסך הוצאות משקי הבית על בריאות עמד על 32%.

באותה שנה, ההוצאה החודשית של משקי בית בעשירון העליון על ביטוחי בריאות פרטיים עמדה על 260 ש"ח, וההוצאה על ביטוחי בריאות משלימים של קופות החולים היתה גבוהה במעט ועמדה על

סך ההוצאה החודשית של משקי בית על ביטוחי בריאות משלימים ופרטיים, עשירונים 2, 6 ו-10, 2000-2014

לפי עשירוני הכנסה כספית נטו למשק בית, בש"ח, במחירי 2014

סדרה חדשה		2014	2012	2010	2008	2006	2004	2002	2000	
עשירון 2										
22	17	16	19	18	4	15	11	פרטי		
101	95	91	75	65	53	48	34	משלים		
123	113	106	94	83	57	63	45	סך הכל		
עשירון 6										
87	65	84	48	56	40	34	35	פרטי		
204	182	151	134	113	104	88	65	משלים		
291	247	235	182	169	144	122	100	סך הכל		
עשירון 10										
260	226	243	197	202	135	128	118	פרטי		
289	273	231	191	171	154	134	113	משלים		
548	498	474	388	373	289	262	231	סך הכל		

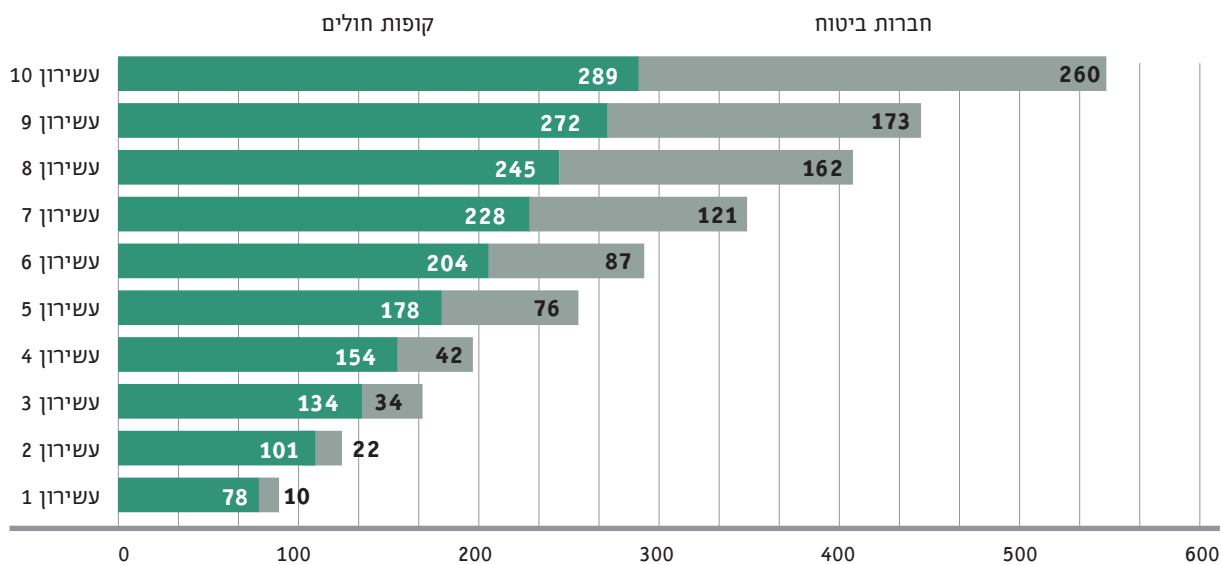
הערות:

1. הנתונים המוצגים לעיל מעוגלים. לכן, תיתכן אי התאמה לנתוני הסך הכל.
2. נתוני ההוצאה על ביטוחי הבריאות למשק בית לשנים 2012-2014 מחושבים על בסיס סקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף צריכה בלמ"ס.

סך ההוצאה החודשית של משקי בית על ביטוחי בריאות משלימים ופרטיים, לפי עשירונים, 2014

לפי עשירוני הכנסה כספית נטו למשק בית, בש"ח, במחירים שוטפים

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגן צריכה בלמ"ס, נובמבר 2015.

פערים מתמשכים בתמותת תינוקות ובתוחלת חיים

כך גם בנוגע לתוחלת חיים בלידה: ב-2013, תוחלת החיים של גברים בישראל - 80.3 שנה, הציבה את המדינה במקום השלישי המצויין מקרב כלל ארצות ה-OECD. תוחלת החיים של נשים - 83.9, למרות שהיא גבוהה מזו של הגברים, מציבה את ישראל במקום נמוך יותר - 11 מקרב כלל ארצות ה-OECD. תוחלת החיים בישראל מצוייה בעלייה מתמדת.¹⁸ ועם זאת, תוחלת החיים של גברים יהודים - 81.1 - גבוהה מזו של גברים ערבים - 76.8, בעוד שתוחלת החיים של נשים יהודיות - 84.5 - גבוהה מזו של נשים ערביות - 81.2.

הנתונים המתפרסמים בישראל על שני מדדים אלה אינם מפורטים דיים כדי לאפשר השוואות מפורטות: ההשוואה העיקרית המתאפשרת היא בין יהודים לערבים.

שיעור תמותת התינוקות בישראל עמד בשנת 2013 על 3.1. שיעור זה הציב אותה במקום ה-14 בקרב ארצות ה-OECD. השיעור ירד מאוד מאז 1970, הן בקרב יהודים והן בקרב ערבים.¹⁷ ועם זאת, כיום (2010-2014), שיעור תמותת התינוקות בקרב ערבים - 6.4 - גבוה פי 2.6 מזה של יהודים.

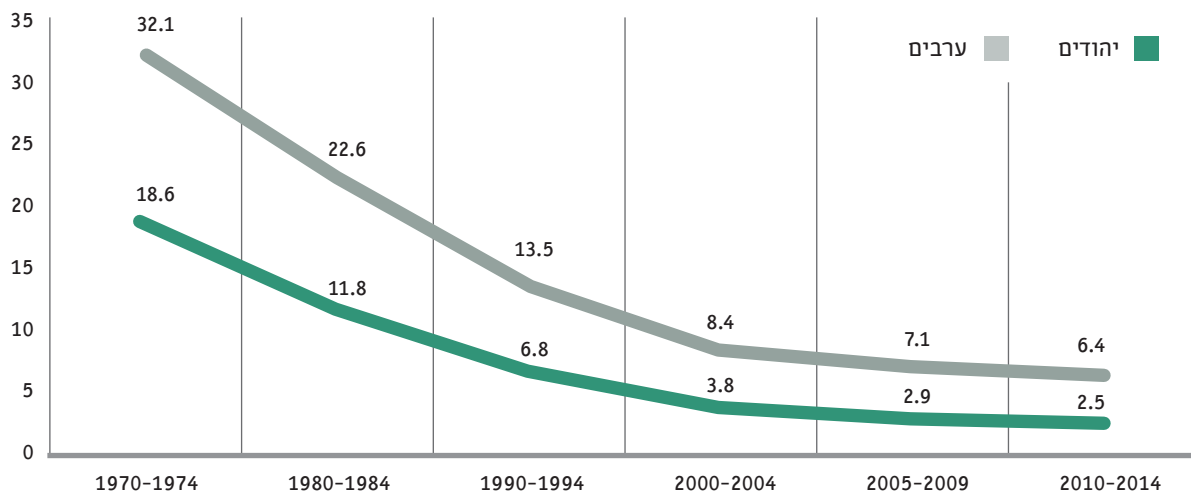
ראינו כי הביטוח הרפואי של משפחות מבוססות גבוה משמעותית מזה של משפחות מעוטות משאבים.

אולם רמת בריאות משקפת יותר מאשר יכולת כספית לרכוש ביטוח רפואי. רמת בריאות משקפת איכות חיים ובאופן כללי יותר, פערים מעמדיים כלליים: איכות התזונה, איכות הסביבה, איכות המגורים, רמת המודעות לסיכונים בריאותיים, טיב התחבורה, טיב התעסוקה, המרחק ממרכזי שירותים רפואיים ועוד.

ההבדלים באיכות חיים משתקפים בשני מדדים עיקריים, המשמשים ככל רחבי העולם לציון פערים ברמת בריאות: תמותת תינוקות ותוחלת חיים.

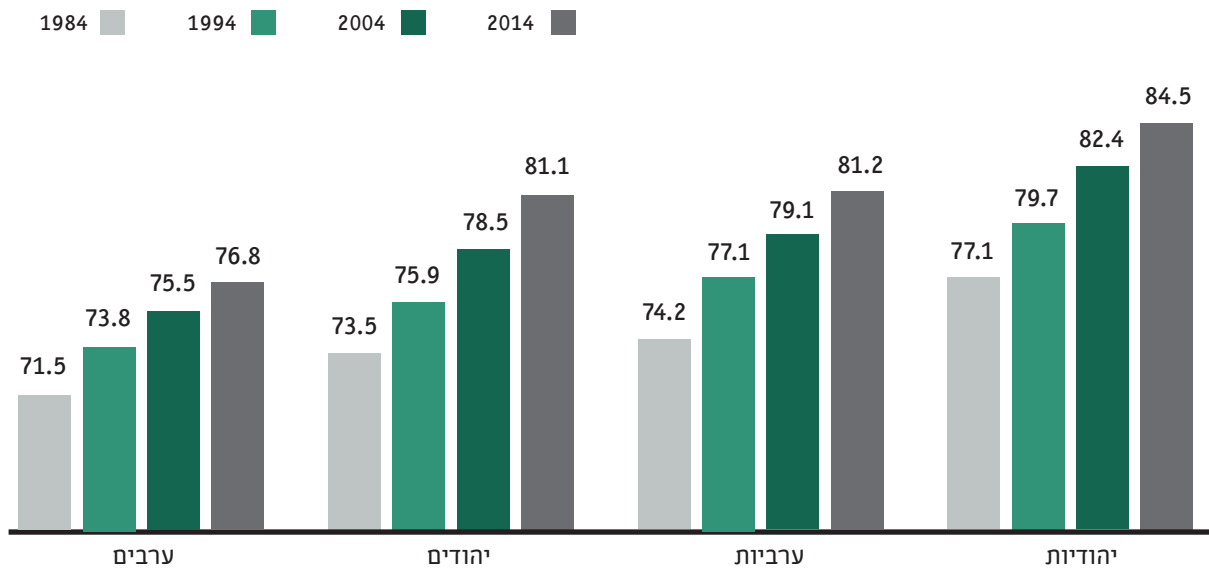
תמותת תינוקות, לפי לאום

שיעור ל-1,000 לידות חי

מקור: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2015.

תוחלת חיים בלידה, לפי לאום ומגדר, 1984-2014

מקור: הלמ"ס, הדעה לעיתונות, "תוחלת חיים בישראל 2014", 28 באוקטובר 2015.

הערות ומקורות

1. נסיון ראשוני לאמוד את העושר בישראל נעשה על ידי המכון לרפורמות מבניות: "אי שיוויון בישראל: כיצד מתחלק העושר?" מאור מילגרום וגלעד בר-לבב, נומבר 2015.
2. עיבוד של מרכז אדוה מתוך www.data.worldbank.org.
3. המוסד לביטוח לאומי, מירי אנדבלד ואורן היר, התמורה לעבודה ותרומתה לחילוף מעוני: ישראל בראייה בינלאומית, דצמבר 2014.
4. ראה הערה 1 לעיל.
5. מרכז אדוה, תמונת מצב פערי שכר 2015, יעל חסון ונוגה דגן-בוזגלו, דצמבר 2015.
6. המוסד לביטוח לאומי, דוח העוני והפערים החברתיים לשנת 2014, דצמבר 2015.
7. חישוב של מרכז אדוה מתוך OECD Stat.
8. בינואר 2012 שינתה הלמ"ס את שיטת החישוב של האבטלה, בהתאם לדרישות ארגון ה-OECD. בשיטה החדשה הנתונים נאספים על בסיס חודשי והם כוללים לא רק את כוח העבודה האזרחי אלא גם את מי שבשירות צבאי חובה וקבע. לפיכך נתוני האבטלה גבוהים מאלה שדווחו עד כה. הלמ"ס, הודעה לעיתונות, "נתונים מסקר כוח אדם לחודש אוקטובר 2015", 23.11.2015.
9. 10.7% אוקטובר 2015. http://europa.eu/rapid/press-release_STAT-15-6213_en.htm.
10. הוצאה הסוציאלית של הממשלה (הוצאות שנועדו לסייע למשקי בית ולפרטים בעת מצוקה כדוגמת קצבאות, שירותים לתינוקות, קשישים ונכים והטבות מס) עמדה בישראל על 15.8% תמ"ג (2013), קרוב לתחתית הסולם של ארצות ה-OECD (מרכז אדוה, תמונת מצב חברתית, 2014).
11. ר' ח'אלד עראר וקוסאי חאג' יחיא, "יציאת סטודנטים ערבים מישראל ללימודים גבוהים בירדן: גורמים דוחפים, גורמים מושכים ואתגרים". בתוך ספר החברה הערבית בישראל, מכון ון ליר, 2009; הלמ"ס, השכלה גבוהה בישראל, הודעה לעיתונות, 9.10.2013.
12. למ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2015, לוחות: 8.48, 8.58, 8.59 ו-8.63; אתר האינטרנט של האוניברסיטה הפתוחה.
13. הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2015, לוח 8.19.
14. הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2015, לוח 8.48.
15. לפירוט זה ראו: מרכז אדוה, תמונת מצב חברתית, שנים שונות.
16. עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל 2013, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הלמ"ס; הנתונים על מספר הלומדים לתואר ראשון התקבלו מתוך גף חינוך גבוה בלמ"ס.
17. <https://data.oecd.org/healthstat/infant-mortality-rates.htm>
18. הלמ"ס, הודעה לעיתונות, "תוחלת חיים בישראל 2014", 28.10.2015.

مرکز آدفا AdvaCenter
מרכז אדוה
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

